MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV HUDEBNÍ VĚDY

G. K. Chesterton v českých překladech

Bakalářská práce

Brno 2006

Vedoucí diplomové práce:
prof. PhDr. Jaroslav Střítecký, CSc.

Vypracoval:
Tomáš Roblík

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval osobně a použil jen prameny uvedené v seznamu literatury.
Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v knihovně Filozofické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....
podpis

Rád bych poděkoval svému vedoucímu prof. PhDr. Jaroslavu Stříteckému, CSc. především za jeho věcné připomínky a laskavý přístup, s nímž mi dodával chuť, inspiraci a odvahu práci rozvíjet ve všech směrech.

OBSAH

Úvod: Schéma práce 5

Stať: 1.0 Kdo byl Gilbert Keith Chesterton 5

1.1 Úvod do autorovy filosofie 7

2.0 Literární působení G. K. Chestertona 10

3.0 České překlady G. K. Chestertona 11

4.0 Uvedení klíčových knih pro tuto práci 16

4.1 Heretikové 17

4.2 Ortodoxie 18

4.3 Příběhy otce Browna 19

4.4 Společný základ těchto děl 20

5.0 Zamyšlení nad myšlenkami 21

5.1 Ortodixie 21

5.2 Heretikové 55

5.3 Příběhy otce Browna 93

Závěr: Poslední obranná linie myšlení 95

Literatura a zdroje 96

Resumé 98

Přílohy

Schéma práce

Celá práce je postavena na pěti základních bodech. První čtyři jsou informačního rázu. Zabývají se biografickými údaji o autorovi, jeho dílem v užším slova smyslu a českými překlady jeho knih. Kladou si za úkol především vtáhnout čtenáře do problematiky života G. K. Chestertona a jeho tvorby. Pátý bod je odlišný od předchozích. Jde o subjektivní rozbor vybraných Chestertonových myšlenek.

1.0 Kdo byl Gilbert Keith Chesterton

Narodil se 29. května 1874 v Londýně a byl přijat do Anglikánské církve křtem v kostele sv. Jiří.

Studoval literaturu na University College, nicméně ze školy odešel bez titulu 1895. Nejvyšší akademické vzdělání získal na Slade School of Art (1893-1896). V těchto letech procházel těžkou duchovní krizí a experimentoval v oblasti okultismu. Dostat se z této deprese mu pomohla Frances Bloggová, kterou si vzal za manželku 18. června 1901. Již po zanechání studia na vysoké škole pracoval v Londýně pro nakladatele Redway a T. Fisher Unwin (1896-1902). 1902 začíná svou dráhu v Londýnských Daily News a 1905 je požádán o pravidelnou spolupráci s ilustrovanými London News. Od této doby píše sloupky celých třicet let.

1909 se G. K. Chesterton se svojí ženou stěhuje do Beaconsfieldu, vesnice ležící dvacet pět mil západně od Londýna. 1913 – 1914 se stává spolupracovníkem Daily Herald. Tuto práci je však nucen ukončit vzhledem k fyzickému a nervovému zhroucení. 1916 přebírá po svém mladším bratru Cecilovi, který byl povolán na

vojnu, týdeník The New Witness. Bohužel Cecil umírá na frontě ve Francii, což je pro Gilberta těžká rána, obzvláště, když se tomu stane na konci I. Světové války v roce 1918. Později, roku 1925, přetváří vydání týdeníku a vzniká G. K.´s Weekly, který vede až do své smrti. Tyto noviny jsou zasvěcené „Distributismu“, myšlence položené na sociálních encyklikách papežů (obzvláště Leva XIII).

V Distribučním hnutí zastává vůdčí postavení a později se stává prezidentem Distribučního svazu. Distributismus spočíval v ideji rozdělení majetku do nejmenších možných soukromých statků, a poté jeho rozdělování mezi lid.

Zlomovým bodem v jeho životě je bezpochyby rok 1922, kdy konvertoval z Anglikánské církve k Římsko-katolické církvi.

Během svého života se věnoval spisovatelské činnosti v mnoha směrech. Měl dar brilantního myšlení. Ten se projevoval nejen skvělou pamětí (byl schopen citovat celé kapitoly z děl různých autorů zpaměti), ale i vynikající schopností udržet si soustředěnost rozloženou mezi více podnětů – některé jeho sekretářky se podělily o svou zkušenost s tím, jak jim tento muž diktoval esej a přitom psal v téže chvíli jinou na rozdílné téma.

Za svého života získal čestné doktoráty na univerzitách v Edinburghu, Dublinu a Notre Dame. Umírá 14. června 1936 v Beaconsfieldu.

Mám za to, že o G. K. Chestertonovi můžeme hovořit jako o význačném autorovi a filosofovi dvacátého století a to především proto, že se nejen řadil k lidem, kteří se o věcech vyjadřují

písemnou formou, ale hlavně proto, že patřil mezi ty, kteří se o nich vyjadřují s rozmyslem a prozíravostí, která postupně nabývá pozitivní pravdivostní hodnoty a stává se tak proroctvím v pravém slova smyslu.

1.1 Úvod do autorovy filosofie

Z toho, co je mi známo (a to čerpám především z vlastních děl G. K. Chestertona), byl tento muž člověkem, v němž se snoubila láska k rozumovému poznání spolu se silnou vírou ve věci poznané (potažmo ve svůj vlastní rozum), pevným charakterem a užaslostí nad věcmi, jež jej obklopovaly, ať již byly smyslově vnímatelné či nikoli. Jistě měl i jiné vlastnosti, které můžeme považovat za podstatné, ale výše jmenované beru jako nejzásadnější pro směr, jímž bych se rád ubíral.

Mnoho lidí, kteří se o autora blíže zajímají, jej často považují za mistra paradoxu, aniž by brali nějak zvláště v úvahu další důležité, ne-li důležitější věci, s nimiž filosof pracoval. Nechci zde samozřejmě popírat, že G. K. Chesterton skutečně s paradoxy pracoval, nicméně nechci říci ani opak. Co je to vlastně paradox? Toto slovo znamená: „nesmyslnost; logicky neřešitelný rozpor; nepravděpodobnost; protismyslnost“ a slovo paradoxní potom „rozporný; protismyslný; zdánlivě nemožný“. Povšimněte si prosím poslední definice slova paradoxní, která nám říká „zdánlivě nemožný“, a to s důrazem na slovo „zdánlivě“. Podle mě je totiž paradox spíše slovem vyjadřujícím souvztažnost subjektivní než objektivní. Přesněji řečeno, pokud někdo užije slova paradoxní, nemluví ani tak o nějaké věci, jako by objektivně smysluplná

nebyla, ale spíše o tom, že mu osobně smysluplná (ve významu logická) nepřipadá.

Podle mě byl totiž G. K. Chesterton až příliš vážný ve svých myšlenkách na to, aby si s nimi pohrával a žongloval jako nějaký klaun na pouti, z touhy pobavit čtenáře. Někdo může namítnout, že tento autor mnohdy vtipkuje a užívá slovních hříček, které mají jistě na svědomí nejeden úsměv, tudíž jakápak vážnost? A když, tak to s ní přeci jen není zas tak vážné...

Slovo „vážný“ ale není synonymem slova „vážený“! Takže jaký je rozdíl mezi mužem, který je „vážný“ a mužem, který je „vážený“? To jsou totiž dva rozdílné postoje. Vážný se zaměřuje na hloubku a charakter ve směru víry a přesvědčení v to, co říká, kdežto vážený se spíše soustředí na jakési postavení ve společnosti a v očích druhých, tudíž se nemusí hloubky ani charakteru nikterak zvlášť dotýkat. Váženost je jistě pro každého z nás do určité míry důležitá. Podívejme se však raději na vážnost G. K. Chestertona. Jsem totiž přesvědčen o přesvědčenosti tohoto člověka. O jeho víře ve své závěry a jeho upřímné touze podělit se o své zkušenosti s ostatními lidmi. Používal svůj rozum jako ostrý nůž, jímž odděloval nesmyslnost od logičnosti, aby mohl stavět své myšlenky na pevných a zdravých základech. Mám za to, že i když se mnohá autorova tvrzení mohou jevit jako paradoxní, nemusela se tak jevit samotnému spisovateli (i když místy ve svých dílech sám přiznává, že s paradoxy pracuje).

Pokusím se to ozřejmit na příkladu. Pokud si třeba řekneme, že je určitá věc největší a přitom je zároveň i věcí nejmenší, mohl by se někdo domnívat, že šprýmujeme nebo že jsme poněkud paradoxní

ve svém tvrzení, jelikož pokud je nějaká věc největší, soudíme tak patrně na základně nějakého poměru, kdy ji stavíme k něčemu menšímu a tudíž nelze říci, že je zároveň i nejmenší. To, co je ovšem podstatné, je kontext, do nějž vše umístíme. Obě tvrzení totiž mohou být docela dobře pravdivá, pokud by ona věc byla, jedinou existující věcí.

Mám totiž za to, že jednou z nejdůležitějších věcí na paradoxech G. K. Chestertona není jejich vtipnost, ale možnost nabýt pravdivostní hodnoty v celém svém znění. O úroveň hlouběji můžeme tedy hovořit o důležitosti procesu, v němž se paradox mění na smysluplné tvrzení a přestává být paradoxem. Nemám za to, že by autor chtěl být příliš složitý nebo komplikovaný, ale spíše si myslím, že myšlenkové závěry, k nimž dospěl, považoval za závažné a tak zvané „paradoxy“ byly klíče k těmto myšlenkám, volně rozprostřené mezi nimi. Pokud totiž čtenář objeví pohled, z nějž paradox pozbude svojí paradoxnosti, odhalí podstatu věci tak, jak ji vnímal sám autor.

Abych tedy uzavřel kapitolu paradoxů G. K. Chestertona. Spíše než se nad nimi bavit nebo je „škatulkovat“, bychom se měli trochu namáhat, abychom jim přišli na kloub. Měli bychom hledat jejich řešení tak dlouho, dokud neobjevíme pohled, z nějž nabudou pravdivosti v celé své kráse.

Rád bych podotknul, že G. K. Chesterton nepatřil k lidem, kteří by se chtěli prioritně zavděčit čtenářům nebo je oslnit. Jeho díla jsou psaná s otevřeností a upřímností. Spíše než o nějaké pózování jde autorovi o přiblížení myšlenek, které považoval za důležité či závažné a natočení myslí lidí tímto směrem. Nechtěl snad ani tak

zaujmout, jako přivést k zamyšlení. Jak *Ortodoxii*, tak *Heretiky* pohání určitým způsobem jeho odpor k postojům a názorům tehdejší společnosti, které byly hlásány jistými lidmi. Nechci se nyní pouštět do přílišné konkretizace, protože k té se dostaneme ještě později. Spisovatel poměrně otevřeně kritizoval některé své současníky a jejich názory užíval vesměs proti nim, čímž odkrýval slabá místa jejich pochybených filosofií. Z jeho postoje plyne jistá dávka důvěry ve vlastní úsudek a logické pochody, jež používá jako štítu a zároveň meče. Uvažuje též o hodnotě popularity a staví ji do světla pravdy. Ve své podstatě můžeme místy nabýt dojem, že filosofie, jež cílil nebral ani tak jako filosofie nýbrž spíše jako módní výstřelky, jimiž chtěli mnozí myslitelé předně zaujmout. Jistě nemůžeme kategorizovat veškeré Chestertonovy argumenty a postoje, nicméně nalézt je můžeme. Snad v těchto případech chtěl autor upozornit na fakt, že ne vše, co je populární či přijímané, musí být pravdivé. Možná, že tím chtěl opět přivést lidi k zamyšlení namísto hloupého přijímání všeho, co se jim takříkajíc „hodí do krámu“.

Dosti těžko bychom mohli G. K. Chestertona představit jako filosofa vyjmenováním všech jeho vlastností, ale pro přiblížení z této strany bychom mohli říci, že byl jako filosof přímý, smělý, uvědomělý, přesvědčený, racionální, vtipný a že upřednostňoval výsledný efekt nad dočasným uspokojením vlastních pocitů.

2.0 Literární působení G. K. Chestertona

V tomto bodě se ocitáme na rozcestí. Pomyslná křižovatka, na níž se nacházíme má tři cesty. Jedna, z níž jsme přišli a dvě, z nichž máme možnost volit.

Rád bych trochu více rozvinul úvodní myšlenku. G. K. Chestertona bychom mohli, myslím zcela objektivně, zařadit do skupiny nejproduktivnějších autorů, kteří kdy kráčeli po této zemi.

Za dvaašedesát let svého života napsal okolo stovky knih, přičemž přispěl svými myšlenkami do dalších dvou set. Dále napsal na sto básní a okolo dvou set krátkých příběhů. Avšak mimo tento výčet z tvorby G. K. Chestertona bychom měli vzít v úvahu především tu literární činnost, kterou on sám považoval za primární ve vlastním působení, a to činnost žurnalistickou. V této oblasti dosáhl počtu čtyř tisíc esejů! Jen pro bližší představu... pokud bychom pouze tyto články rozložili do časového údobí, v němž by spisovatel napsal denně jeden esej, dosáhli bychom jedenácti let.

Tato čísla získají svoji opravdovou hodnotu tehdy, když uvážíme, že všechna díla byla psána nejen čtivě a originálně, ale i vtipně a přitom zcela vážně a na svém lesku nic neztratila ani po sto letech.

V rámci shrnutí bychom tedy mohli konstatovat, že G. K. Chesterton byl v první řadě žurnalista, dále potom filosof, kritik, básník a beletrista. Zkrátka a dobře, zasahovala jeho tvorba dosti široké spektrum literárních žánrů.

3.0 České překlady G. K. Chestertona

Určitě se shodneme na tom, že překlad jakékoli knihy z originálu do jiného jazyka může být v důsledku spíše ke škodě než k užitku. Ano, odbourává sice bariéry jazykové, ale čelí bariérám myšlenkovým tu s menším, tu s větším úspěchem. Překladatel se totiž nepotýká jen se slovy či frázemi, ale mnohdy i s více smyslovými výrazy a spojeními, která jsou jen stěží

parafrázovatelná do jiného jazyka tak, aby nenabyla jiného významu a aby čtenář rovněž pochopil, kam autor míří. Mám za to, že v díle G. K. Chestertona to platí dvojnásob. Mnoho z jeho takzvaných paradoxů je zároveň i slovními hříčkami, a často vystihnutí obojího (tedy vtipnosti i významu) je nadlidským výkonem.

Nejprve bych rád poukázal na úskalí nepřesného překladu a s tím spojené problémy mylných výkladů.

But probably it would pain Lord Hugh Cecil if he realized (what is certainly the case) that ours is only an age of conservation because it is an age of complete unbelief. Orthodoxy (1999)

Pravděpodobně by však lorda Cecila zarmoutilo, kdyby si uvědomil, že naše doba (a tak tomu skutečně je) je dobou uchovávání jen proto, že je to doba naprosté nevěry. Ortodoxie (2000), str.93

Důraz v tomto případě bych rád položil na slovo „unbelief“ přeložené jako „nevěra“. Správný, či chcete-li přesnější překlad by byl „nevíra“. Pokud řekneme „nevěra“ – v angličtině „unloyalty“, vztahuje se to k naší věrnosti, kterou porušíme. Předpokládá to tedy jistý předchozí kladný závazek. Zatímco „nevíra“ – „unbelief“ vůbec nemusí dokladovat jakýkoli předchozí závazek či postoj vůči čemukoli. A podstatné je také to, že zatímco nevěra je spojena s aktivitou (negativní počin – lépe řečeno zločin v pravém slova smyslu), tak nevíra je ryze pasivní záležitostí (absencí víry). Obrazně řečeno se do celkového kontextu hodí rozhodně slovo

nevíra - asi tak, jako steak na talíř. Zatímco nevěra zasazená do tohoto kontextu působí spíše jako biftek v korytě pro vepře.

Angels can fly because they can take themselves lightly.
Orthodoxy (1999)

Andělé dovedou létat, protože sami sebe dovedou brát na lehkou váhu.
Ortodoxie (2000), str.105

Toto je příklad místa, kdy překladatel vystihl myšlenku autora, který píše o důležitosti lehkovážnosti z několika pohledů, ale je škoda, že se nepodařilo v překladu vystihnout i vtipnost celé myšlenky. Upřímně řečeno nevím, zda bych to sám dokázal, ale v tomto popisu se mi jistě povede ozřejmit vám autorův vtípek. Krásně totiž vymaloval představu andělů, kteří mohou létat, protože se berou „na lehkou váhu - lehce“ (jde o určitý dvojsmysl). Musíte uznat, že představa čehokoli, co se vznáší, protože je to lehoučké je vtipná v kontextu, v němž chce autor vyjádřit, že nejde jen o lehkost, která dané věci (v tomto případě etherickým andělům) přísluší, ale i o lehkost spojenou s jejich pokorou, s níž berou sami sebe.

Následuje výpis překladů, s nimiž jsem se u nás setkal. Publikace jsou seřazeny podle data vydání (použité schéma je: český název, nakladatelství, rok vydání, překladatel, číslo vydání, ISBN).

S politováním musím konstatovat, že ne všechny údaje jsou úplné. Přesto si však myslím, že pro hrubý přehled o bohatosti překladů tohoto autora je tento výčet postačující.

Kamarád Čtvrtek, 1913

Nedůvěra otce Browna, Srdce, 1918, Staša Jílovská

Nevinnost otce Browna, 1918

Koule a Kříž, Praha : Pražská akciová tiskárna, 1923, Jiří Foustka

Klub podivných živností, Družstvo přátel Studia : Kuncíř, 1923, Jiří Foustka

Anarchista Čtvrtek, Družstvo přátel Studia : Rozmach, 1924, Jiří Foustka

Moudrost otce Browna, Rozmach : Kuncíř, 1924, V. Gacha

Co je špatného na světě, Praha : Kuncíř, 1925, Ladislav Vymětal

Bernard Shaw, Praha: Václav Petr, 1926, Staša Jilovská

Muž, který věděl příliš mnoho, Ladislav Kuncíř, 1926, Jiří Foustka

Stromy pýchy, V Praze: Ladislav Kuncíř, 1926

Bouře a úvahy, Praha: Aventinum, 1927

Nesmrtelný člověk, Praha: Václav Petr, 1927

Povídky o dlouhém luku, 1927

Eugenika, Praha : Kuncíř, 1928, O. Kučerová

Heretikové, Praha: Julius Albert, 1948, Timotheus Vodička, 1. vyd.

Příběhy otce Browna, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, J. Z. Novák, 1.vyd.

Povídky otce Browna, Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966

Modrý kříž, Praha: Lidová demokracie, 1968, Jan Čulík, 1. vyd.

Klub zneuznaných mužů, Vyšehrad 1972, Vladimír Pražák ; Il. Jiří Blažek

Muži s dýmkou, Praha : Albatros, 1973, 1. vyd.

Pochybnosti otce Browna, Praha: Vyšehrad, 1974, L. Hanzlíková, A. Hartmanová, 1.vyd.

Létající hospoda. Napoleon z Notting Hillu., Praha : Odeon, 1975, M. Čejka, 1. vyd.

Ohromné maličkosti. Obrany., Praha: Vyšehrad, 1976, Jan Čulík, 1.vyd.

Napoleon z Notting Hillu ; Létající hospoda ; Návrat Dona Quijota, Praha: Odeon, 1985, 1.vyd.

Povídky otce Browna ; Paradoxy pana Ponda, Praha: Odeon, 1985, Alena Hartmanová a Jiří Zdeněk Novák, 1. vyd.

Klub podivných živností ; Anarchista Čtvrtek, Praha: Odeon, 1987, H. Žantovská, 1.vyd.

Klub podivných živností, Odeon 1987, H. Žantovská

Modrý kříž, Praha: Vyšehrad, 1989, Jan Čulík, 2. vyd., ISBN 8070210087

3x3 English authors, Brno: Scholaris, 1992, A. Hartmanová, J. Zábrana, Vl. Svoboda, ISBN 8090068847

Okřídlená dýka a jiné příběhy otce Browna, Praha : Jan, 1992, J. Z. Novák, ISBN 8090062253

Ortodoxie, Nakladatelství Tomáše Janečka, 1993, Jan Čulík, 1.vyd., ISBN 8090080243

Svatý František z Assisi, Praha: Alverna, 1993, Andrew T. Tax, 1.vyd., ISBN 8090142664

Svatý Tomáš Akvinský, Praha: Krystal OP, 1993, ISBN 8090152813

Nejlepší psí příběhy, Praha : I. Železný, 1996, Jindrová-Špilarová, 1. vyd., ISBN 8023722026

Otec Brown na stopě zločinu, Praha: Aurora, 1996, J. Z. Novák, 1. vyd., ISBN 8085974215

Autobiografie, Brno: Proglas, 1997, Jana Kuchtová, 1.vyd., ISBN 8090214622

Co je špatného na světě, Praha: Votobia, 1997, Ladislav Vymětal, ISBN 8072200623

Ortodoxie, Nakladatelství Akademie věd České republiky, 2000, Jan Čulík, 2.vyd., ISBN 8020008071

Souzvuk barev, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, Josef Hrdlička, 1.vyd., ISBN 8072661906

Klub zneuznaných mužů, Praha : Vyšehrad, Vladimír Pražák ; Il. Jiří Blažek., 1. vyd.

Létající hospoda ; Napoleon z Notting Hillu, Mirek Čejka

Létací hostinec, Bohumil Z. Nekovářík

Muž, který byl příliš živý, přel. St. Jílovská a J. Procházková

4.0 Uvedení klíčových knih pro tuto práci

V předchozím bodě jsem uvedl české překlady knih G. K. Chestertona. Jen hrubý opis témat, jimiž se všechny knihy tohoto autora zabývaly by obsáhl několik prací podobných této. A i pokud by si někdo dal takovouto práci, stejně by jen stěží pronikl hlouběji do Chestertonových myšlenek. Sám jsem se tedy rozhodl probádat – dá-li se to tak říci – jen zlomek spisovatelových knih a zabývat se jimi trochu podrobněji. Přesně řečeno jde o tři knihy – *Heretikové*, *Ortodoxie*, *Příběhy otce Browna*.

Ale i při tomto výseku z děl autora je zhola nemožné v práci přijatelného rozsahu zajít tak daleko, aby byla kompletně rozebrána z několika úhlů pohledu a různými styly. Popravdě řečeno i jedna kapitola například z *Ortodoxie* by postačovala jako materiál ke zpracování bakalářské práce.

Zvolil jsem tedy poněkud neortodoxní přístup a to nejen k *Ortodoxii*, ale i k *Heretikům* a *Příběhům otce Browna*. Nejprve bych rád krátce uvedl jednotlivé knihy, potom bych se jimi ve stručnosti zaobíral hromadně z pohledu na všechny zároveň a nakonec se chystám přejít k části, kterou osobně považuji za jakési jádro celého textu, který právě čtete. Blíže ještě tento zmiňovaný bod rozvedu v místě, které bude aktuální.

4.1 Heretikové

Kniha *Heretikové* pochází z roku 1905. Spolu s *Ortodoxií* jsou pilíři, na nichž chci stavět především. Začínám touto publikací proto, že *Ortodoxii* předcházela. Toto dílo mělo být jakýmsi kritickým pohledem G. K. Chestertona, namířeným proti jistým myšlenkovým směrům a postojům, s nimiž nesouhlasil.

V *Hereticích* se zaměřuje především na některé autory 19. a 20. století (mezi jinými šlo především o H. G. Wellse, B. Shawa a R. Kiplinga) a se zvláštním důrazem přitom napadá především jejich pohled na sebe sama. Celé dílo působí dojmem, jako by G. K. Chestertonovi nevadily ani tak myšlenky těchto lidí, ale spíše jejich nepochopení sebe samotných. Jednoduše řečeno, jako by se někdo měl například za komika, ale přitom byl ve skutečnosti romantickým básníkem a my se nezaměřovali v prvé řadě na jeho díla, ale na to, abychom poukázali na to, že se staví do role,

kterou ve skutečnosti vůbec nezastává. Jistě je celé dílo prostoupeno i myšlenkami autora – jimž se budeme věnovat dále – ale základní element zde tvoří pohled na druhé a vytváření myšlenkové konstrukce kolem nich.

4.2 Ortodoxie

Oproti *Heretikům* je *Ortodoxie* (z roku 1908) postavená trochu jinak. Sice se můžeme setkat s rozšířeným názorem, že se tato dvě díla téměř prolínají co do pohledu na jejich filosofii, ale plně ztotožnit se nedají. Mám za to, že sepsání *Ortodoxie* až po *Hereticích* má svůj význam a dává i smysl přečíst si nejprve *Heretiky* a teprve potom *Ortodoxii*. Vím sice, že ve volbě po které knize sáhnout nejdříve, hraje důležitou roli i otázka osobního vkusu, ale pokud tento element ponecháme stranou a vezmeme si jako argument rozum, pak je toto pořadí jednoznačné a to minimálně ze dvou důvodů.

První je jejich chronologické pořadí a druhý vyplývá z povahy knih. V předmluvě totiž autor jasně píše, že *Ortodoxii* reaguje na výzvu G. S. Streeta, který de facto napadá *Heretiky* s tím, že G. K. Chesterton sice poukazuje na to, co je nesprávné, ale neukazuje nám, co má on osobně za správné. V předmluvě se konkrétně píše o absenci vlastní filosofie v *Hereticích*. Mně osobně se jeví celkem logický postup poukázat nejdříve na to, co považujeme za nesprávné, a potom navrhnout správné řešení. Upřímně řečeno si v dané chvíli dokážu vybavit mnoho lidí, kteří se tohoto schématu drží, ale nikoho, kdo by postupoval opačně. Pokud tedy stavím na této myšlence jako na objektivní, je lépe

přečíst si nejdříve *Heretiky* a až posléze *Ortodoxii* i když opačné pořadí nepůsobí nějakou zvláštní komplikaci.

Jak jsem napsal již dříve – v *Ortodoxii* autor podává své názory a filosofie, i když se ani zde nevytrácí jeho kritický pohled na filosofické směry a myslitele té doby. Místy kniha působí téměř jakoby snad nedokázal napsat dílo bez toho, aniž by někoho napadal, což je podle mě u člověka takového myšlenkového formátu škoda. Nicméně alespoň se drží v mezích určité slušnosti, která činí knihu snáze vstřebatelnou.

Na závěr tohoto bodu ještě považuji za nutné poukázat na výhodu čtenářů, kteří jsou lépe obeznámeni s filosofickými směry, které autor zmiňuje, neboť se tak dostávají do pozice, z níž snáze pochopí, nač spisovatel poukazuje. Sice jsou v závěru vydání, z něhož jsem čerpal já, uvedeny v krátkosti nejpodstatnější vysvětlivky právě stran těchto pojmů, nicméně ani nejlepší výkladový slovník nemůže plně nahradit pochopení věci a hlubší vhled do problematiky, jak jsem již ostatně poznamenal v úvodu této práce.

4.3 Příběhy otce Browna

I když sám mezi milovníky detektivek nepatřím, musím konstatovat, že mě tento soubor detektivních příběhů pobavil. Čtenáře jimi provází postavička malého katolického kněze plnějších tvarů, který užívá svůj „zdravý selský rozum“ k tomu, aby rozlouskl záhady s nimiž si mnohdy ani profesionální detektivové nevědí rady. Postupuje nitku po nitce až k pomyslným uzlíčkům a uzlům, jež pomocí logického myšlení rozplétá. Na čtivosti přidává rozmanitost příběhů, do nichž autor čtenáře uvádí.

I když jde o beletrii, přesto jsou místy postřehnutelné filosofické úvahy, které se (jak také jinak) shodují se spisovatelovými životními názory a jež vkládá do úst zmíněnému duchovnímu. Zdá se mi, že se autor do určité míry do kněze promítl a to nejen tím, že je postava konformní se způsobem smýšlení svého tvůrce, ale má i podobný povahový a fyzický profil (stejně jako G. K. Chesterton kouří a na lidi působí jeho zjev tak, jak mohl působit na ostatní vzhled autora samotného).

Pakliže by se tedy dalo podat nějaké stručné shrnutí této knihy, může v ní čtenář najít jak pobavení, tak i určitou filosofickou hloubku. Zbývá jen dodat, že povídky otce Browna psal G. K. Chesterton v letech 1911 – 1935.

4.4 Společný základ těchto děl

Na společné elementy, které spoluvytvářejí všechny výše rozebírané publikace jsem již poukázal. Především jde o to, že snad žádný autor, který má určitou hloubku svého myšlení si zcela neodpustí podělit se o své závěry s lidmi i v dílech, která jsou psaná především pro pobavení či chvíle oddechu. V *Příbězích otce Browna* jde sice jen o krátké filosofické úvahy, ale o svou hloubku nejsou ochuzeny. Přesnější by bylo říci, že jsou zkoncentrované. Kdežto v *Ortodoxii* a *Hereticích* je G. K. Chesterton blíže popisuje a rozvádí v příkladech.

Co do společných záležitostí bych jen ještě zmínil, že i přes složitost obsažených myšlenek jsou díla poměrně dobře vstřebatelná.

5.0 Zamyšlení nad myšlenkami

5.1 Ortodoxie

Čím však dnes trpíme, je pokora na nepravém místě. Skromnost opustila oblast ctižádosti a usadila se v oblasti přesvědčení, kde se nikdy neměla octnout. Člověk má pochybovat o sobě, ale nemá pochybovat o pravdě.

Ortodoxie (2000), str.26

Mnoho lidí i v dnešní době věří „v sebe sama“ nebo se tak alespoň chovají. Častěji se setkáme s tím, že se na první pohled spíše přeceňují nežli podceňují (nebo mají pravdivý pohled). Jaksi se však rozmáhá představa toho, že neexistuje žádná trvalá hodnota, na niž bychom se mohli s důvěrou spolehnout. A právě tento fakt cílí myšlenka tohoto citátu.

Místy, když jsem pročítal Ortodoxii, nabýval jsem dojmu, že se snad někdo musel zmýlit v datu vydání a omylem napsal 1908 namísto 2008. Jistě je to úsměvné, obzvláště vzhledem k tomu, že se nyní píše rok 2006, ale to je to jediné, co nám může připadat vtipné. Myslím si, že pokud by nám došlo, kam lidstvo dospělo za uplynulých sto let a uvědomili bychom si, do jaké míry měl G. K. Chesterton vhled do věcí a poukazoval na ty nejpalčivější problémy své doby, úsměv by nám zjihl na tváři. Tento muž si, zdá se, uvědomoval závažnost jistých problémů a právě ty nejpodstatnější si vzal na mušku. Jejich hloubku potom dokázal čas tím, že si i po 100 letech udržely pozornosti hodnou míru aktuálnosti. Bohužel...

Stará pokora byla ostruhou, která člověku nedovolila, aby se zastavil; nikoli hřebíkem v botě, který by mu bránil pokračovat v cestě.

Ortodoxie (2000), str.27

K čemu je vlastně dobré, být pokorný? Snad se můžeme podívat nejdříve na to, co je to vlastně pokora. Pokora je definovaná jako „pravdivý pohled na sebe sama“. Tuhle krátkou definici jsem kdysi slyšel a od té doby jsem nepřišel na lepší. Kromě tohoto vysvětlení pojmu však nesmíme zapomínat na jednu podstatnou věc, a to, že pokora není ryze subjektivní vlastností jako například střídmost, ale že je vlastností vztahovou. Nemůžeme být totiž pokorní sami pro sebe, ale vždy jen vzhledem k něčemu či někomu. To, proč se vyplatí vidět sebe sama ve vztahu k čemukoli v pravdivém světle, snad nemusím vysvětlovat. Věřím tomu, že každý inteligentní člověk si pro to dokáže najít mnoho dobrých důvodů.

Jak to ale G. K. Chesterton myslel s tou ostruhou a hřebíkem? Vyjádřil bych to asi takto: Správně interpretovaná a pochopená pokora nás vede k aktivitě, kdežto nesprávné pochopení této ctnosti k letargii a pasivitě. Jsou zpravidla dva postoje, které můžeme zaujmout, pokud víme, co to pokora vlastně znamená. První je ten, že si řekneme: „Jsem teď tady a v porovnání s tím, kde je někdo, koho respektuji pro určitou vlastnost jíž se vyznačuje, není má pozice nic moc. A právě to je důvod, abych na sobě víc zapracoval a přiblížil se tím k ideálu, který uznávám.“ Druhý postoj je podobný, ale zcela nesprávný: „Jsem teď tady a v porovnání s tím, kde je někdo, koho respektuji pro určitou vlastnost jíž se vyznačuje, není má pozice nic moc. Takže vidím,

že bych se měl smířit se svým postavením a přiznat si, že se věci prostě mají tak, jak se mají a naučit se s tím žít.“

Ten první příklad je pomyslnou ostruhou, která nás pohání dál, abychom byli lepšími lidmi a spoluvytvářeli lepší svět. Ten druhý příklad je hřebíkem v botě, na který se díváme a říkáme si: „To je jasný důvod, proč nemohu jít dál.“

Shazovat sama sebe nebo házet takříkajíc flintu do žita není pokorné, ale zbabělé. Pokora je přijímat se takoví, jací jsme a přesto s tím bojovat, abychom byli lepší než kdy předtím.

Na každém rohu můžeme potkat člověka, který pronáší šílené a rouhavé tvrzení, že se možná mýlí. Denně se setkáváme s někým, kdo prohlašuje, že jeho pohled samozřejmě nemusí být správný. Jeho pohled ovšem správný být musí, jinak to není jeho pohled. Jsme na nejlepší cestě vytvořit pokolení, které bude myšlenkově tak skromné, že neuvěří ani v násobilku.

Ortodoxie (2000), str.27

Nejdříve je na místě poznámka, že jsem mírně poupravil překlad tím, že jsem nahradil slovo „názor“ slovem „pohled“. V originálu autor totiž píše „view“ a nikoli „idea“. A v celkovém kontextu slovo pohled dává větší smysl.

Nesmíme se nechat zmást vlastními myšlenkami, protože tento výrok v sobě má jak sílu posunout nás kupředu, tak také moc zničit naši šanci na to, abychom se mohli zdokonalit v jakémkoli směru.

Je nasnadě chápat jej jako postoj, který říká: „Toto je můj pohled, který je zcela pravdivý a není tím pádem žádná šance na to, abych

změnil své mínění.“ To by byla ale velká chyba. Jsem přesvědčen, že tento výrok se zakládá na jedné velmi podstatné vlastnosti, která podmiňuje jeho správnost a pravdivost a která odlišuje ignorantského snoba od uvědomělého inteligenta. Touto vlastností je otevřenost. Otevřenost, to jsou zadní vrátka naší mysli, kterými mohou znovu přicházet myšlenky, které hlavní branou nevpustíme, protože je považujeme za vyřešené a pochopené a zároveň nám tato vlastnost umožní snáze vidět věci očima druhého člověka tím, že respektujeme to, že se může jeho pohled od našeho více či méně lišit, aniž bychom si tuto nesrovnalost brali osobně.

V našem myšlení by tedy neměla zaujímat důležité postavení přílišná skromnost a pochybovačnost o našich názorech, potažmo o nás samotných. To, co by v našem vědomí mělo zaujímat své místo, je pokora, která nám připomíná, že nikdo není neomylný, ale zároveň nám ukazuje, jak hluboko je naše přesvědčení zakořeněné díky dlouholetému přemýšlení o dané věci a tedy, do jaké míry bychom si měli stát za svým.

Existuje myšlení, jež potlačuje myšlenky. Je to jediné myšlení, které by mělo být potlačeno.

Ortodoxie (2000), str.27

Věřili byste tomu, že je tento citát aktuální ještě dnes? Tato myšlenka má mnoho rozličných aspektů a jmenovat je všechny nepovažuji za příliš účelné. Ale můžeme se nad ní zamyslet třeba v tomto směru: Nestalo se vám někdy, že jste byli postaveni do pozice, v níž bylo jakékoli přemýšlení nežádoucí?

Vezměme si například jenom základní vzdělání. Standardním programem je prosté předávání informací bez jakéhokoli nároku na vlastní zpracování stran žáků, ale s vysokým nárokem na uchování těchto znalostí (zapamatování). Nijak nechci proti tříbení paměti brojit, nejdříve je potřeba informace získat a teprve potom je rozvíjet, ale přemýšlejme chvíli společně – kde a kdy se vlastně naučíme myslet? Nesetkal jsem se s žádným předmětem ani na základní ani na střední škole, který by byl koncipován tak, že se díky němu lidé posunou výše ve směru kreativního používání vlastní mysli. A pokud jsem se kdy naučil přemýšlet, bylo to díky zvláštnímu přístupu vyučujícího. Setkal jsem s učitelkami na základních školách, které měly panickou hrůzu z toho, že by ztratily svou tvář, pokud by je někdo „vykolejil“ neočekávanými otázkami (které jsou snad jednou z nejpřirozenějších věcí v procesu myšlení). A proto se držely osnov tak strnule, jako se malé dítě drží nafukovacího kruhu pro svůj strach z klidné síly vody, když pod nohama necítí dno. Osnovy jim poskytují ochrannou bariéru, za níž se mohou vždy schovat a zároveň meč, s nímž mohou vždy dominovat nad neznalými žáky. Pokud mají takový strach z myšlení lidé, jejichž hlavní pracovní náplní by mělo být mentálně pozvednout druhé, co potom ostatní? Přemýšlíme a ani si neuvědomujeme to, že přemýšlíme, natož abychom se svými myšlenkami hlouběji pracovali. A pokud se tato činnost někomu více méně daří, pak je to především jeho osobní zásluha.

Na začátku tohoto předběžného rozboru jsem řekl, že myšlenkové zkroucení bylo způsobeno scestným rozumem, nikoli scestnou fantazií. Člověk nešílí proto, že postaví sochu kilometr vysokou, ale může se zbláznit, začne-li o ní přemýšlet po čtverečních centimetrech.

Ortodoxie (2000), str.32

Docela se nabízí obrátit tento pohled na Boha, ale je to příliš nebezpečné, protože pokud bychom na Boha pohlédli, zemřeli bychom. Pokud bychom slyšeli jeho hlas, zemřeli bychom. Jenže to spousta lidí nechápe, a tak si staví své nebeské zámky ze svých představ o Bohu. Jak píše G. K. Chesterton, z toho se nešílí. Z čeho člověk může zešílet, je když chce Boha pochopit. Je to jako kdyby dřevěná hračka chtěla pochopit řezbáře, který ji vytvořil. Jedna z nepopiratelných cest pochopení vede skrze analýzu, to jest ono zkoumání po čtverečních centimetrech. Něco jsme schopni pochopit, ale něco je nad naše chápání.

Většina těch rádoby nad-věcí lidí se opře o malíček této mohutné sochy a prohlásí: „Je to docela hladká stěna. Ano, to je Bůh.“ Někdo jiný, stojící na vrcholku hlavy pak zase řekne: „Ne, to není pravda. Je to rozhledna.“ A potom ti dva vyplýtvají celý svůj život na to, aby si navzájem dokázali, že se ten druhý mýlí. Není to docela povrchní a patetické? Co myslíte?

Existuje však řešení toho, abychom si o Bohu mohli udělat alespoň jakousi hrubou představu, která je pojatelná naší myslí. Existuje určitý plán sochy – více či méně přesný. A tento „nákres“ zhotovila katolická církev. Nechci teď diskutovat o jiných

křesťanských náboženstvích, ale uvedu vše do světla, v němž tyto věci vnímám.

Jednoduše by se to dalo metaforicky říci tak, že katolická církev zhotovila originální náčrt. Avšak ten se nezamlouval všem lidem. Jenomže oni si nezhotovili vlastní kresbu, ale tu původní prostě jen zkopírovali a poupravili, jak se jim to zdálo vhodnější. Takže některá místa zvýraznili stínováním, jiná naopak zlehka přegumovali a tak podobně. Myslím si, že by bylo plýtvání mým časem, kdybych teď začal obhajovat křesťanství, protože si je můžete obhájit sami pomocí Nového zákona (který je validním historickým pramenem) a učebnice teologie.

Láska není slepá; to je to poslední, čím je. Láska je pouto; a čím víc je spoutána, tím lépe vidí.

Ortodoxie (2000), str.61

Pokud je něco poutem, je jeho hlavním účelem poutat. Jak tedy G. K. Chesterton myslel onu spoutanost pouta? Technickou poznámkou je též to, že by se dal mírně poupravit závěr, v němž autor píše: „the less it is blind," čili: „tím méně je slepá." Co by měla láska spoutávat? A nebo by neměla spoutávat, ale připoutávat? A co může spoutávat lásku? Jde o lidská srdce, které váže jedno k druhému? A nebo to jsou právě srdce, která lásku spoutávají a ta v nich potom vidí podobně jako vidí oči v naší hlavě?

Jedno je však na základě tohoto citátu jisté - láska je vidoucí, a proto skrze ni můžeme vidět správnou cestu, po níž se dá kráčet.

Existuje však jedno úskalí: naše chybné interpretace lásky. Neměli bychom ji totiž ztotožňovat s našimi pocity. I když s nimi může souviset, nejde o identickou věc. Naše pocity totiž vychází z naší lidské přirozenosti, kdežto láska je darem, který nám byl dán mimo tuto přirozenost. Láska je čistá, pocity zabarvují. Dá se to těžko vyjádřit, ale láska se projevuje vlídností, kdežto pocity soběstředností. Láska je pokorná, pocity žádoucí. Pokud milujeme čistě, dáváme bez myšlenek na zisk (ať v naturální podobě či skrze příjemné zážitky spojené s druhým člověkem). Pokud milujeme svými pocity, pak toužíme. Vím, že se nedá láska od pocitů separovat a ani by to snad nebylo správné. Jako ospravedlnitelné to však považuji v jednom případě a to tehdy, když se chceme „řídit svým srdcem“, tedy čistou láskou. Měli bychom si dát pozor, aby nás neovládaly naše emoce, čili „to, jak to cítíme.“ Takovéto řízení má totiž od pravé lásky hodně daleko.

Člověk musí mít zájem o život a nebude se muset zajímat o názory na život.

Ortodoxie (2000), str.62

Čím více se zajímáme o jakoukoli věc, tím méně jsou pro nás směrodatné názory druhých. Logicky to dává smysl, neboť se předpokládá, že s naším upřímným zájmem roste i kvantum znalostí, jež o dané oblasti máme. A pokud jsou tyto informace pravdivé, klesá objektivní potřeba doplňovat je o názory druhých lidí.

Obzvláště pokud jde o život, myslím si, že je docela úsměvná snaha přijít na nějakou definici, která by jej plně pojímala. Naše názory mohou nabývat různých podob a i přes možnou odlišnost se

mohou ukázat jako pravdivé s přihlédnutím k užitku, který nám přinesou. Zajímat se o život znamená jistě i zajímat se o druhé. A skrze pochopení druhých můžeme lépe chápat i sebe a naopak.

Sebevražda není jen ledajaký hřích. Je to Hřích. Je to konečné a absolutní zlo, kterým odmítáme složit životu přísahu věrnosti. Člověk, který zabije druhého, zabil jednoho člověka. Ale ten, kdo zabije sebe, zabíjí všecky lidi; vzhledem k sobě vyhlazuje celý svět.

Ortodoxie (2000), str.63

Jaký smysl má vlastně žít? Proč toužíme po životě? Pokud bychom šli po nitkách až k místu, kde se spojují v jedno, patrně bychom zjistili, že chceme žít, protože žijeme pro něco. Hlavní otázkou tedy je: „Je něco, proč má smysl, abych žil i já?“ Pro co všechno se dá vlastně žít?

Můžeme žít pro život. S tím všichni začínáme. Když se narodíme, žijeme prostě proto, že žijeme. Jak naše mysl vyspívá, začínáme žít pro sebe. To je bohužel bod, v němž mnoho lidí ustrne. Ale pojďme se na něj podívat blíže.

Žít pro sebe znamená třeba to, že se radujeme ze života a z toho, co nám přináší. Můžou to být drobné radosti, jako například různé formy zábavy. Mohou to být i radosti velké, například narození dítěte. Stejně tak existují i věci, které lze prožívat a vážit si jich. Například východ slunce nebo jízda ve zbrusu novém BMW. A proč ne? I to jsou radosti, které naplňují srdce mnoha lidí. Zkrátka ať si vezmeme cokoli, co je spojeno přímo s námi a působí nám to radost, potěchu, rozkoš a podobně, pro to všechno můžeme žít.

Další, pro co se dá žít je - pro druhé. Pomáhat ostatním a sloužit jim. Vystoupit se svého sobectví a udělat něco pro druhé jen proto, abychom jim dali najevo, že jsou důležití a proto, že nám na nich záleží. Zapomenout alespoň na chvilku na sebe a soustředit se na potřeby a přání druhých. To je ušlechtilé a krásné. A pokud máme pocit, že jsme na světě sami nebo máme velkou bolest, je tak hojivé zaměřit se na to, abychom pomohli někomu druhému, aby se necítil osamělý a nebo mu nabídli, že s ním poneseme jeho břímě. Je to cesta, jak můžeme zachránit sebe sama.

A tím největším důvodem proč žít je láska a život sám. Je to podobné jako na začátku, s jedním rozdílem. Tím je vědomá odevzdanost. Nikdo z nás nežije bezdůvodně. A všichni máme společnou tu věc, že nám byl život svěřen. A protože jsme si jej nesvěřili sami, nemáme ho ani právo ničit. Milujeme? Pokud ano, pak žijeme. Bojíme se? Pokud ano, pak zmíráme ve strachu každý den, každou minutu svého přežívání. Ale v jakoukoli chvíli se můžeme rozhodnout, že začneme milovat. Milovat lidi kolem nás, sebe sama a Stvořitele, který je naším společným Otcem. Věřit, že vše v Jeho plánu má smysl a kdykoli položit své břímě na Jeho bedra. A On je ponese, pokud Mu je předáme s důvěrou v Jeho lásku.

Sebevrah je zřejmým opakem mučedníka. Mučedník je člověk, kterému záleží na něčem mimo něj tolik, že nedbá o svůj život. Sebevrah je člověk, kterému záleží na čemkoli mimo něj tak málo, že už s tím nechce nic mít. Jeden chce, aby něco začalo, druhý, aby všechno skončilo. Jinými slovy mučedník je vznešený právě proto, že vyznává toto konečné pojítko se životem; i když se zříká světa nebo zavrhuje celé lidstvo, srdcem ulpívá na něčem mimo sebe, umírá, aby něco mohlo žít. Sebevrah je hanebný, protože toto pojítko s bytím nemá; je to pouhý ničitel, ničí duchovně vesmír.

Ortodoxie (2000), str.64.

O důvodu proč žít jsme se bavili výše. Teď bych se vás chtěl zeptat na něco jiného - jak jste na tom vy a mučednictví? Jednou jsem slyšel, že člověk, který není ochoten položit za něco život, nežije – či snad ani nemá právo žít.

Co je tím, zač jste ochotni položit svůj život? Klidně si vezměte chvilku čas a přemýšlejte o tom.

Stejně jako každá mince, má ale i tato dvě strany. Jednou z nich jsou naše slova a tu druhou tvoří naše skutky. Spousta lidí tvrdí, že má ideál, ale nežijí jím. A čím žijeme, tím i umíráme, neboť každá vteřina našeho života je zároveň vteřinou, kterou už nikdy nezažijeme a která nás přiblížila vstříc smrti. Někdo třeba řekne, že je ochoten zemřít pro lásku, ale potom se s někým pohádá o pár drobných. Jeho ideál není ideálem, ale jen pouhým snem... Je to jen odlesk vznešených představ, hrom burácející v ozvěně jeho srdce a mysli. Zvuk, který místo aby zněl se jen pomalu ztrácí v

dáli. Pokud máme něco, zač jsme ochotni zemřít, pak za to musíme umírat znovu a znovu v každé chvíli svého života.

Jen tak se z „obyčejných“ lidí mohou stát lidé „neobyčejní“.

K plnému přesvědčení o správnosti filosofické teorie však nevede pouhé zjištění, že ji něco dokazuje. K plnému přesvědčení dojde teprve tehdy, když shledáme, že ji dokazuje všecko. A čím víc kdo nachází důvodů, směřujících ze všech stran k tomuto přesvědčení, tím bývá zmatenější, když je náhle požádán, aby je shrnul. Kdybychom se třeba neočekávaně zeptali inteligentního člověka: „Proč dáváte přednost civilizaci před barbarstvím?“, rozhlédl by se zmateně kolem sebe a byl by schopen jen neurčitě odpovědět: „No, mám knihovnu... a uhlí v uhláku... a existují piana... a policisté... .“ Zdůvodnit civilizaci je složité. Zasloužila se o tolik věcí. Ale právě to množství důkazů, kterými by odpověď měla překypovat, ji znemožňuje.

Ortodoxie (2000), str.73

Tento citát pochází z kapitoly „Paradoxy křesťanství“ a právě k tomuto tématu je i směrován. Budu se sice opakovat, ale připomeňme si, že Ortodoxii napsal G. K. Chesterton v roce 1908 a už v této době hovoří o obrovském množství ukazatelů a informací, které jednoznačně dokazují pravdivost, či chcete-li správnost křesťanství. Přesto ke katolické církvi konvertoval až 1922! Jen bláhový člověk by se mohl domnívat, že takto uvažující muž by během 14 let nedospěl hlouběji ve svých myšlenkách a nezvažoval věci z mnoha dalších pohledů. Zkrátka chci poukázat na to, že G. K. Chesterton nebyl lehkovážný člověk či šílený zélot a že i

jeho konverze ke katolicismu měla hluboké kořeny a důvody nad nimiž stojí za to se zamyslet.

A začalo to být na pováženou. Vypadalo to ani ne tak, že křesťanství je dost špatné, aby obsáhlo kdejakou neřest, ale že každá hůl je na ně dost dobrá. A znovu mě napadlo, jaká je to asi pozoruhodná nauka, když se ji lidé snaží popírat tak úporně, že jim při tom ani nevadí, odporují-li sami sobě.

Ortodoxie (2000), str.77

„Ale proč?“ ptám se. Proč lidé tak sveřepě útočí na katolickou církev? Proč na ni střílí veškerý arzenál, který mají k dispozici a dokonce se snaží střílet i tím, co nemají? Proč zachází tak daleko, že klidně lžou, aby někoho přesvědčili o „kacířství víry“? Proč u nás nyní? A proč v Anglii 1908? Obávám se, že důvody, které je k těmto věcem vedou mohou být shodné. A je to o to horší, že tento fakt poukazuje opět jen a jen na lidskou slabost, omezenost a hloupost. A právě lidská hloupost, korunovaná předsudky, spolu se zlobou tvoří tu spoustu holí, které neustále tlučou Krista i v dnešní době, 2000 let poté, co si bitím, tupením a smrtí prošel. Někdo může namítnout: „Ale já nechci být součástí nějakého společenství, které ve jménu Boha zabíjelo a upalovalo nevinné. Uvědomme si, že touto výtkou se jistě zabýval i G. K. Chesterton a zdá se, že ji shledal buďto nespravedlivou nebo nepravdivou vzhledem ke skutečnému stavu a komplexnosti věcí (jistě s přihlédnutím k jejich aktuálnosti v dnešní době).

Pro celkovou objektivitu této problematiky je třeba podotknout, že velkou zodpovědnost, za vzdálení se od Boha, nesou na svých

bedrech i minulé režimy, které prošly Evropou a z nichž vzešlo mnoho strachu a bezpráví.

Šlo o to, čeho jsem se už dotkl v úvaze o optimismu a pesimismu – že nepotřebujeme sloučeninu nebo kompromis, nýbrž obě věci v jejich plné síle, lásku i hněv v plném žáru.

Ortodoxie (2000), str.80

Tolik lidí dnes uvažuje v prapodivné dichotomii já – oni. Buďto získám já nebo ti druzí. Nevím zcela přesně, odkud tato mylná představa pramení, ale jejím produktem bývá to, nač spisovatel poukázal – kompromis. Toto přetahování nám tak maximálně může bránit v naší produktivitě a držet nás dál od toho, čeho bychom chtěli dosáhnout a už vůbec nejde o to, zda-li jsme kompromisní vůči sobě navzájem nebo vůči sobě samým v našem nitru. Namísto hledání jakési rovnováhy bychom měli raději jít do věcí naplno se vším dobrým, co v nás je, jak píše autor – v plné síle. Chtít ze všeho vytěžit maximum, ale ne jen pro sebe, nýbrž i pro ostatní, aby tak z našeho počínání měli užitek a byli díky nám i bohatší v nějakém směru.

A nad kopími Evropy vztyčuje od té doby korouhev tajemného rytířství: křesťanskou statečnost, jež je pohrdáním smrtí – nikoli statečnost čínskou, která pohrdá životem.

Ortodoxie (2000), str.81

Řekl bych, že tato myšlenka dosti úzce souvisí se slovy Ježíše: „Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, nes každého dne svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mně, zachrání jej.“ [Lk, 9,23-24]

Snad každý z nás má přirozenou potřebu ochraňovat svůj život. Co však náš život je? Pro někoho jen pár ale snad pro nikoho více než 150 let tady (schválně jsem přestřelil, abych dal šanci i těm ambicióznějším, kteří by chtěli překonat známé rekordy). A co potom?

To, co pravil Ježíš je úžasné povzbuzení. Ne však ke smrti, ale naopak k tomu, abychom lpěli na životě. Když už ale chceme lpět na životě, tak proč na jiném než na tom, který má smysl - na tom, který neskončí. Japonští samurajové umírali pro čest. Křesťané umírají pro život věčný. A to je podstatou rytířství, o němž mluví G. K. Chesterton.

Vezmeme-li například skromnost, je to rovnováha mezi pouhou pýchou a pouhou ponížeností.

Ortodoxie (2000), str. 81

Co to vlastně znamená být skromný? Myslím si, že toto je krásná a stručná definice skromnosti, která stojí za uvedení. Být hrdý a zároveň ponížený. Hrdost se mi v tomto případě jeví přesnější než pýcha, protože pyšný člověk žije ve lži, neboť se staví na piedestal, který mu nenáleží. Kdežto hrdý se staví na vyvýšené místo, na něž má objektivní a zasloužené právo (navíc povaha pýchy samotné vylučuje možnost upřímné skromnosti). Pokud se tedy hrdý člověk poníží, pak je správné nazývat jej skromným, tak jak je napsáno výše. Skromnost je ryzejší a ušlechtilejší než hrdost (dá-li se to vůbec srovnávat), protože hrdost je pouhou vlastností plynoucí z přirozenosti a práva, kdežto skromnost je ctností pramenící z úcty a respektu (nejčastěji vůči druhým).

Není třeba, abychom se přeli o pouhá slova „vývoj“ nebo „pokrok“; nazvu to raději reformou. Neboť reforma předpokládá formu. Předpokládá, že se snažíme utvářet svět v určitý obraz; udělat z něho něco, co už vidíme ve své představě. Vývoj je metafora vzatá z pouhého mechanického rozvinování. Pokrok je metafora vzatá z pouhého kráčení po cestě – velmi pravděpodobně nesprávné cestě. Reforma je však metafora pro rozumné a odhodlané lidi; znamená, že vidíme nějakou věc znetvořenou a chceme jí dát tvar. A víme jaký.

Ortodoxie (2000), str.92

Reforma je asi skutečně tím nejpřesnějším popisem představy, kterou chce autor vyjádřit. Snad by s ní mohl soupeřit i pokrok, ovšem jen za předpokladu, že víme, kam kráčíme. Spousta lidí totiž zastává myšlenku pokroku pro pokrok samotný a přitom je jim snad docela jedno, jakým směrem jdou. Hlavně, že se pohybují. Myslím si, že v tomto případě se docela hodí uvést myšlenku Andy Argyrise: „Lepší dva kroky správným směrem než...“

Je však docela rozumné předpokládat, že během uplynulých tisíciletí dospělo lidstvo do určitého bodu za současného přidržení se určitých šablon, uvnitř kterých lidé měnili své okolí i sami sebe. Pokud budeme tyto šablony odhalovat a respektovat, můžeme si udělat představu o tom, co je pro lidi důležité a naplnit tyto potřeby způsobem šťastnějším, než to zatím kdo kdy udělal. Právě tak si vysvětluji myšlenku reformy. Nezapomeňme ovšem, že každý reformátor musí mít představu konečného výsledku, k němuž chce dospět. A tato představa je potom něčím, co dělí „zdravé“ rebelství od obyčejného anarchismu.

Tragický a katastrofální omyl naší doby záleží v tom, že jsme smísili dvě rozdílné věci – dvě protichůdné věci. Pokrok by měl znamenat, že neustále měníme svět, aby se shodoval s naší představou. Ve skutečnosti však znamená, že stále měníme svou představu...

...Neměníme skutečnost, aby se shodovala s ideálem. Měníme ideál: je to snazší.

Ortodoxie (2000), str.92

Dalo by se to vyjádřit jedním slovem – konformita. Jsme až přespříliš konformní na úkor našeho štěstí. Tolik lidí razí heslo: „Nějak bylo, nějak bude.“ Jak patetický tento výrok je. Snad proto, že vychází ze slabosti, snad proto, že ústí v neštěstí spočívající v jakémsi živoření či přežívání.

Je-li náš život opravdu krásný jako pohádka, měli bychom si uvědomit, že veškerá krása pohádky záleží v tom, že princ prožívá úžas, který je v těsném sousedství strachu. Bude-li se bát obra, je s ním konec; ale nebude-li nad obrem žasnout, je konec pohádky. Všechno závisí na tom, zda je dost pokorný, aby žasl, a zároveň dost pyšný, aby se dovedl postavit na odpor. Podobně i náš vztah k obru světa nesmí být pouhou vzrůstající sympatií, ani vzrůstajícím opovržením; musí to být určitý poměr obou krajností, poměr, který je jediný správný. Musíme mít dostatek úcty ke všem věcem mimo nás, abychom šlapali trávu s bázní. Musíme mít rovněž dostatek opovržení ke všem věcem mimo nás, abychom dovedli v pravý čas plivat na hvězdy.

Ortodoxie (2000), str.99

Autor píše o úctě ke „všem věcem mimo nás“. Možná bychom nemuseli jít ani tak daleko – alespoň pro začátek – a mohli bychom začít s prostou úctou k sobě navzájem. I když se G. K. Chesterton vyjadřuje místy docela ostře proti jiným myslitelům, vždy se dá konstatovat, že se snaží poukazovat na nedostatky s respektem a úctou. Dalo by se to samé říci i o nás? Nejde o to, dělat, že tyto věci nevidíme. Jde právě o to, dávat najevo, že si jich jsme vědomi a že s nimi nesouhlasíme, ale dávat to na zřetel přinejmenším tak, abychom se nikoho nedotkli. Dnešní doba totiž netrpí nedostatkem lidí, kteří by se nedokázali ozvat, ale trpí nedostatkem taktních lidí, kteří se dokážou ozvat.

Pokud pak jde o plivání na hvězdy, tak snad jen tehdy, pokud to má cenu a smysl. Ale kdo je takový velikán, že na ně doplivne? Proč plýtvat své síly nadlidskými výkony, když by pro začátek postačilo doplivnout třeba jen na vzdálenost vlastní peněženky. Nemusí však jít jen o peníze, ale o cokoli, z čeho bychom mohli mít vlastní prospěch na úkor ostatních.

Přínosné věci, ať už jde o peníze či jiná dobra, nejsou špatné. Ale také nejsou dobré! Vždyť jsou to jen věci! A ty s sebou nenosí znaménka plus nebo mínus v závislosti na jejich prospěšnosti. To, co jim tato znaménka přiřazuje je lidská ruka.

Jaká je vlastně naše cena? Říká se, že „každý má svou cenu.“ Pokud tomuto výroku věříte, jaká je potom ta vaše?

Neexistují lidé s cenovkami právě tak, jako neexistují lidé bez srdce. To jsou jen zvrhlé představy šílených myslí. Existuje morálka, která nám říká, co je špatné a co nedělat a také charakter, který nám říká, co je správné a jak jednat. Vzato tedy do důsledku,

jsou lidé s charakterem, pro něž není žádná cena dost vysoká, a potom jsou lidé bez charakteru, pro něž je jakákoli cena dost dobrá.

Měli bychom tedy plivat na věci, které zasluhují to, aby si nad nimi někdo jen odplivl a mít bázeň před hodnotami, které nám říkají, jak lidem pomáhat a ne jak šlapat po jejich zádech a zraňovat je slovem, skutkem či nečinností.

I když připustíme, že Kristova slova měla nejmenší možný dosah svého významu, musela znamenat alespoň tolik, že bohatí lidé nejsou mravně příliš spolehliví. I rozředěné křesťanství je dost horké, aby rozvařilo celou moderní společnost na kaši. I pouhé minimum církve by bylo pro svět smrtelným ultimátem. Neboť celý moderní svět je zcela založen na domněnce, ne že boháči jsou nezbytní (což se dá hájit), ale že boháči jsou spolehliví, což je (pro křesťana) neudržitelné.

Ortodoxie (2000), str.103

G. K. Chesterton zde přetřásá bohaté lidi, ale mám za to, že generalizovat lidi podle jiného měřítka než podle toho, že jsou lidmi, je trochu nepřesné. Kam směřuji? Ať se podíváme na jakoukoli skupinu lidí, lze říci, že se v této množině najdou spolehliví i nespolehliví, poctiví i nepoctiví, hodní i zlí, bohatí i chudí, atd., samozřejmě za podmínky, že daná kategorie nevylučuje možnost polarity v určitém směru (např. pokud budeme hovořit o „skupině bohatých lidí“, je nesmyslné uvažovat, že se v ní najdou jak bohatí, tak chudí. Ale ostatní kategorie jsou otevřené pro oba směry. Nebo když budeme chtít vymezit skupinu pokorných,

logicky v ní nenajdeme pyšné, ale bohaté i chudé ano, právě tak, jako jiné vlastnosti v obou polaritách).

Pakliže mám navázat na uvedený citát, navázal bych na něj z pohledu na předsudky. Jako je bláhová představa, že všichni bohatí jsou spolehliví, je stejně naivní myslet si, že jsou všichni nespolehliví. Jediné, co se dá usoudit o bohatých je, že jsou bohatí. Jiné úsudky jsou našimi domněnkami utvořenými z našich představ (v lepším případě podložených vlastní zkušeností). Správně bychom měli k ostatním zaujímat dva základní postoje. První je „vůči lidem“ a druhý „vůči člověku“.

Můžeme přemýšlet stylem, že je pravděpodobné, že některý typ lidí má ty a ty vlastnosti a podle toho se dané skupině vyhýbat a nebo ji naopak vyhledávat. Ovšem jakmile se dostaneme do přímé interakce s nějakým člověkem, je slušné, přistupovat k němu bez předsudků, které chováme vůči skupině lidí, k nimž se hlásí nebo mezi něž patří, neboť si musíme přiznat, že o něm víme asi tolik, jak vypadá a snad můžeme částečně odhadnout i jeho přesvědčení. Nicméně jeho motivy jsou nám skryty spolu s ostatními vlastnostmi, jež jej spoluvytváří.

Pokud však přesto chceme stavět na něčem objektivním, abychom mohli nějaký postoj zaujmout, je v pořádku předpokládat o komkoli, že se řídí (byť částečně) láskou. Jsem přesvědčen o pravdivosti tohoto tvrzení a připraven ho hájit. Věřím totiž, že z přirozenosti každého člověka vyplývá, že se řídí láskou – minimálně láskou vůči sobě samotnému. Pokud se tedy někdo řídí takto pohnut, můžeme usuzovat, že je v jádru laskavým člověkem. V závěru bych poznamenal, že optimálním přístupem se mi tedy

jeví otevřený postoj vůči komukoli a přijímání jakéhokoli člověka na základě toho, co o něm zjistíme a ne na základě toho, co si o něm myslíme.

Kristus a všichni křesťanští světci opakují s jakousi svéhlavou jednotvárností, že být bohatý znamená vystavovat se zvláštnímu nebezpečí mravní zkázy.

Ortodoxie (2000), str.103

Ano. Bohatství s sebou jistě nese toto nebezpečí, ale není určitě tím největším. V Lukášovu evangeliu se píše: „´Jak těžko vejdou do Božího království ti, kdo mají bohatství! Snáze projde velbloud uchem jehly, než aby bohatý vešel do Božího království.´ Ti, kdo to slyšeli, řekli: ´Kdo tedy může být spasen?´ Odpověděl: ´Nemožné u lidí je u Boha možné.´“ [Lk, 18,24-27]

Je jasné, že tento úryvek evangelia podporuje citát z Ortodoxie. Ale podstatná je kromě těchto Ježíšových slov ještě jedna věc, která je zřetelně patrná ze závěru úryvku. Bohatství se nerovná zatracení. Neboť i když může cestu do nebe značně zkomplikovat, není problémem, který by byl nepřekonatelný (a jeho řešením teď právě nemíním projekt, do něhož údajně bohatí poslední dobou investují nemalé částky - a tedy výzkum zabývající se technickou otázkou, jak vytvořit jehlu s dostatečně velkým uchem). Nesnadná cesta do Božího království pro boháče je velmi podobný problém, jako jejich upadající morálka, neboť obě věci mají společný základ. A tímto pomyslným kořenem zla je ulpění jejich mysli (chcete-li srdce) na nesprávné hodnotě.

Znáte jistě rčení, že čím víc máme, tím víc chceme. Materiální věci z nichž máme požitek nezatíží naše svědomí zrovna tak, jako nestáhnou naši duši od nebeských bran. Ani peníze ani věci to nemohou učinit, protože to jednoduše nevyplývá z jejich povahy. Jsou hmotné, kdežto naše myšlení ani duše hmotné nejsou - a tudíž hmotě nepodléhají (z pohledu na hmotu jako na všeobecný element, který se projevuje ve fyzickém světě). To, co nás skutečně táhne, je naše srdce. Problém s majetkem jednoduše spočívá v jeho „chytlavosti“, protože jeho dostatek naplňuje nejen naše potřeby, ale i touhy. A čím více jsou naplňovány naše touhy, tím větší je nebezpečí, že se jim oddáme. A pokud se jim začneme oddávat, pak k nim začneme i tíhnout. Čím větší je toto naše obcování s majetkem, tím větší je potom šance, že mu podřídíme i jiné věci. A bohužel to zpravidla končí zaprodáním vlastního myšlení, svědomí i duše světu. A to je to nebezpečí, o němž píše G. K. Chesterton a mluví Kristus. Nejde o to, kolik kdo z nás má, ale kde je jeho srdce. Pokud jsme bohatí, ale neustále pokorní před Bohem (činem i slovem); pokud máme pozemské statky, ale toužíme po nebi, potom náležíme Bohu a to teď i po smrti. Ale i chudák, který lpí na světu, by měl začít uvažovat o tom, zda-li je snazší zmenšit velblouda nebo zvětšit ucho jehly, protože ho čeká právě ten úděl o kterém mluví Ježíš. Avšak zámožný člověk, který věci používá, ale nenechá věci, aby ovládali jeho, může přijít do nebe. Problém je však v tom, že jsme odmalička vychováváni k tomu, abychom přežili právě v tomto světě, a proto jsme na něj tolik fixovaní. Tudíž je tak málo pravděpodobné, že se někdo, kdo žije v přepychu, začne ptát na Boha nebo si k němu nepřestane vytvářet vztah.

Popisoval jsem teď problém z pohledu na duchovní svět, protože jej považuji za nejdůležitější, ale není nic těžkého analogickým způsobem převést tyto myšlenky na svět duševní (myšlenkový), do nějž se promítá hrozba mravní zkázy, o které G. K. Chesterton píše. Opět tu budeme mít zámožného člověka, který zaprodá své svědomí majetku; a svůj charakter, čest a nakonec i morálku vymění za větší požitek.

Konečně se tedy dostáváme k té klíčové otázce, která je u bohatství tak palčivě aktuální: „Jaká je jeho skutečná hodnota?“ Podobná otázka zazněla již dříve i když z jiného pohledu a to: „Jaká je vaše cena?“

Myslíte si, že stojí za peníze přimhouřit oko nad nespravedlností? Že se pro ně vyplatí někomu ublížit? Že cena utrpení druhého člověka může vykoupit naše touhy a nejskrytější přání? Myslíte si, že stojí za to odvrátit pohled od Boha a nechat se očarovat zlatavým třpytem?

A nebo se rozhodneme s každou mincí, kterou položíme na levou misku vah, přidat dvojnásob na pravou misku? Převážit zpět pomyslný jazýček tím, že se více zatvrdíme ve svém charakteru a tím, že se budeme k nebi obracet víc než kdy dříve? Neboť problém není v tom, kolik máme, ale kam se upírá náš zrak po celý čas.

Andělé dovedou létat, protože sami sebe dovedou brát na lehkou váhu.

Ortodoxie (2000), str.105

V dané části knihy si bere G. K. Chesterton na mušku vážnost a váženost. Tento citát jsem komentoval již dříve a to z pohledu na tuto vtipnou slovní hříčku.

Když mluvíme o andělech, tak si snad většina lidí představí tyto bytosti jako povznesené, ušlechtilé a nádherné. A pokud bychom se zamysleli nad tím, jak mohou andělé brát sebe sama, tak jednou z věcí, na niž bychom patrně přišli, by bylo – pravdivěji než dokáže kdo z nás. Už jen proto, že průměrný anděl (není-li herezí takto smýšlet) má k Bohu pravděpodobně blíž než průměrný člověk. A pakliže si vezmeme tuto skupinu bytostí, zjistíme, že šestašedesát procent z nich je před Bohem pokorných a jsou Jeho posly. Zjistíme, že se berou zlehka, protože jinak to ani nejde, při patření na Boží nesmírnost. A to, že se berou pravdivě, je oproti jejich snižující představě povznáší (i když toto tvrzení není přesné, protože jak může sám sebe snižovat někdo, kdo je pokorný a jehož pohled je tedy z povahy pokory pravdivý? Jednoduše se staví do správné úrovně – ani níž než by měl a ani výš než smí). Tak to bychom měli dvě třetiny andělů, kteří se před Bohem sklání. A teď bychom se mohli podívat na ratio ve světě lidí. Pokud se sklání před Bohem o tolik ušlechtilejší bytosti než jsme my, není snad adekvátní zaujmout týž postoj? S hrůzou však často zjišťuji, že je to právě naopak. Nejen že před respektu-hodnými věcmi úctu nemáme, ale místo toho je ještě urážíme. Pokusil bych se volně parafrázovat Shakespeara: „Člověk, zahalen do hadříku důležitosti, předvádí před nebesy takové kousky, až z toho andělé pláčí.“

Je jakýmsi podivným územ, že se z nějakého důvodu bojíme nejen toho, že by mohli odhalit naše slabiny druzí, ale bojíme se

dokonce toho, přiznat si je sami před sebou. K čemu však je takováto přetvářka dobrá? Aby si nás ostatní vážili o vteřinu déle, než nás prohlédnou, a potom v jejich očích hluboce klesneme? A nebo snad věříme tomu, že jsou tak krátkozrací, že naše chyby nevidí?

Žijeme v době, kdy se spousta lidí snaží vyvýšit sebe sama tím, že snižují ostatní kolem. Největším zlem, které plodí tato ubohost, je nedůvěra v dobré úmysly ostatních a strach ze všech, z nichž máme pocit, že nás nějak převyšují. Namísto toho, abychom si od nich nechali pomoci (což předpokládá přiznání svého nedostatku v jistém směru), hrajeme si na nadřazené a ubíjíme lásku v těch, kteří mají čistá srdce. Je to podobné, jako potíž s majetkem. Jenže v tomto případě nejde o statky hmotné, ale o statky našich duší a myslí. Stavíme si Potěmkinovy vesnice a sami žijeme v chatrči za kulisou, kam táhne a žerou nás vši a blechy.

Jaká je skutečná hodnota našich schopností a našeho myšlení? Je tak hodnotné, že pro ně srazíme druhého na kolena a dáme mu pít hořký kalich naší moci? Je tak cenné, abychom pro ně zrazovali lásku a místo ní šířili děs a strach?

Řeknu vám, v čem skutečná hodnota našeho myšlení spočívá... V tom, kolika lidem naše myšlení pomohlo žít šťastnější život. Je v tom, kolik lidí okolo pozvedlo z chmur a dodalo jim sil. Je v tom, kolika lidem ukázalo světlo, když byli ztraceni v temnotě. Každému, kdo používá své myšlení k ukájení své samolibosti a nebo nastavování malého vystrašeného ega uvnitř své vyprahlosti, by mělo být vzato, protože dokazuje jen to, že si ho nezaslouží.

A to je poslední příklad toho, co bych požadoval, naléhavě požadoval, na každém společenském ráji: žádal bych, abych byl přidržován k svým závazkům, aby se mé přísahy braly vážně; žádal bych na utopii, aby sama na mně mstila mou čest.

Ortodoxie (2000), str.107

Čest. Jaké krásné slovo! Co to znamená být čestný? Znamená to dodržovat své sliby. Znamená to jednat v souladu s tím, co říkáme a hovořit v souladu s našimi činy.

„K čemu je nám čest dobrá?“ zeptá se možná někdo. A já na to odpovím: „K čemu je nám dobrý člověk bez cti?“

Člověk, který nemá cti před ostatními jí nemá ani sám před sebou. Člověk bez cti pozbývá své lidské důstojnosti v očích druhých a co je nejhorší – v očích vlastních; a pozbývá své lidskosti.

Dobrým cvičením je zkusit jednou vyjádřit nějaký vlastní názor jednoduchými slovy. Řeknete-li: „Sociální utilitarita nevymezeného rozsudku je všemi kriminology uznávána jako součást naší sociologické evoluce k humanitárnějšímu a vědečtějšímu pojímání trestu,“ můžeme takhle mluvit celé hodiny, aniž se šedá hmota ve vaší lebce znatelně pohne. Začnete-li však: „Chci, aby Jones šel do vězení a Brown určil, kdy má z něho vyjít,“ zjistíte se záchvěvem hrůzy, že je nutno myslet. Učená slova nejsou těžká, těžká jsou prostá slova.

Ortodoxie (2000), str.110

Učená slova nejsou těžká. Učená slova jsou cihly, z nichž mnozí staví neproniknutelné zdi kolem své nevědomosti a nerozhodnosti.

Lidé, kteří mluví slovy srozumitelnými, mohou často vyjádřit myšlenky závažné a nepochopitelné. Jenže tato nesrozumitelnost nepramení z použité terminologie, ale z hloubky věci, o níž hovoří. Jsou však i lidé, kteří si libují v cizích slovech a krásně je umějí skládat za sebe. Často však sami nechápou co říkají. Ale spoléhají na to, že to nepochopí ani druzí, a protože se nebudou chtít tito posluchači shodit, nezeptají se, co ta slova znamenají. Ano, v jednoduchosti je síla a v tomto případě bychom ji mohli pojmenovat „myšlení“.

Avšak nejsou to jen nesrozumitelná slova, která lidé používají, aniž by si plně uvědomovali jejich rozsah a dosah, ale i slova docela obyčejná, ovšem ve svém významu velmi závažná. Někdo třeba řekne: „Já tě asi zabiju,“ v souvislosti s něčím nepříjemným stran druhého člověka. Nebo matka neustále dokola opakuje den za dnem temperamentnímu dítěti: „Já z tebe snad zešílím.“ Co kdyby se jim jejich přání splnila? Člověk pravící: „Já tě asi zabiju,“ říká: „Bylo by lepší, kdybys vůbec neexistoval, protože bys mě ušetřil těchto strastí.“

Slyšel jsem o knize, jejíž název byl docela trefný vzhledem k jejímu obsahu, pojednávajícímu o této problematice. Titul zněl: „Oběšený za vlastní jazyk.“

Slova mají sílu, kterou často ignorujeme. Ale přemýšlejme o tom, co říkáme. Myslíme to tak doopravdy? Jsou naše tvrzení smysluplná a nebo si odporujeme? Není to nic náročného a každý kdo má jen trochu rozumu, může přemýšlet nad svými slovy. A čím přesnější bude naše vyjadřování nahlas i v duchu, tím čiřejší budou i naše úvahy a myšlenky, na nichž stavíme.

Z nějakého divného důvodu převládá názor, že je liberálnější v zázraky nevěřit. Nechápu proč a také mi to nikdo nedovede vysvětlit.

Ortodoxie (2000), str.111

Co nazýváme „zázrakem“? Za zázraky označujeme zpravidla výjimečné jevy, jež jsou nad naše běžné chápání. Je ovšem naše nechápavost dostatečným důvodem pro to, abychom nějakou věc zamítli?

V tomto citátu jde však ještě o víc než o pouhý subjektivní postoj, který by u své subjektivity končil. Jde o drzost, s níž se subjektivní hledisko, které ve své podstatě spočívá v tom, že pokud něco nechápu já a popírám to, je správné, aby se k tomu stejně stavěli i ostatní, vtírá do oblasti objektivních pravd, kde nemá co dělat. Je to stejná věc, jakoby někdo nepochopil například Pythagorovu větu a řekl: „To mi nedává smysl, což znamená, že jde o blud a tím pádem je zcela na místě, abyste o tvrzení ´tohoto Pythagora´ pochybovali a považovali jej za lež. Vždyť - přece usuďte sami - že je nanejvýš pochybné, zda-li vůbec kdy jaký Pythagoras žil...“ Cítíte tu povrchnost a otupělost?

Že spravedlivý člověk může být postaven ke zdi, není pro nás nic nového. Že však mohl být popraven Bůh, zůstane navždy chloubou všech revolucionářů.

Ortodoxie (2000), str.120

Stává se vám také občas, že vám někdo něco vytkne a vy se snažíte jeho upozornění vzít k srdci, ale ať děláte co děláte, pořád ne a ne zjistit, jak na sebe tuto kritiku napasovat?

Myslím si, že je projevem velkorysosti přijmout jakoukoli výtku otevřeně, byť by byla sebe-nepravdivější. Úvaha nad tím, co změnit, abychom se stali lepšími lidmi, nám může jedině pomoci. Ale vše má své meze. Občas se totiž může stát, že nám okolí neustále předhazuje nějakou věc, ale my, po upřímném (co nejobjektivnějším) zhodnocení zjišťujeme, že tato výtka může být upozorněním na nějaký nedostatek, ale ve skutečnosti pravděpodobně na jiný než proklamuje a dokonce i položený na jiných bedrech než jsou ta naše.

Někdo třeba řekne: „Myslím si, že jsi hlupák, že se necháš neustále zneužívat ostatními," ale co tím doopravdy myslí, je: „Myslím si, že bys měl ubrat na své ochotě, protože jinak vedle tebe budu vypadat jako lenoch a sobec."

Úvodní citát nám může dát sílu k tomu, abychom jednali správně (pokud je to skutečně správné) i přes zavrhování světa. Ježíše ukřižovali ne proto, že by se rouhal, ale proto, že měli strach z jeho rostoucího vlivu. Stejně tak nás může svět křižovat ne proto, že bychom byli tak špatní, ale protože se v našem světle ukazuje jeho špína.

Chceme-li jako východní světci jen dumat, jak je všechno v pořádku, pak ovšem budeme konstatovat, že to v pořádku musí být. Jestliže nám však obzvlášť záleží na tom dát věci do pořádku, musíme zdůrazňovat, že to může být v nepořádku.

Ortodoxie (2000), str.120

Volně bych navázal na předchozí úvahu a to v souladu s tímto citátem. Snad jedna z největších výzev každého z nás je pokora, která leží, jak již bylo řečeno, v pravdivém pohledu.

Výtky a my - jak poznat, kdy jsou hodné pozornosti a následné změny a kdy pramení ze strachu nebo zášti druhých? Měli bychom si uvědomovat, že věci mohou být v nepořádku a v prvé řadě stavět na této úvaze. Pokud nám tedy někdo něco vytkne, tak první reakcí by neměla být naše obhajoba, ale snaha pochopit. Důležitou roli v celé věci může hrát úmysl člověka, který nás kritizuje, a proto je v pořádku zeptat se jej, jak danou věc myslel a proč nám to vlastně říká. Pokud jsou jeho úmysly upřímné a skutečně chce naše dobro, pak nám jistě vysvětlí, co se mu vlastně nezdá. Pakliže nám ale chce jen ublížit, nebude s námi asi chtít věc rozebírat. Můžeme například zaujmout postoj: „To jsem rád, že mi to říkáš a věřím tomu, že mi tím chceš prokázat službu a pomoci mi. A pokud je moje úvaha správná a tudíž je tvá touha pomoci mi upřímná, jistě mi věnuješ ještě trochu času a probereš se mnou to, co ti na mně vadí.“ A pokud na nás dotyčnému skutečně záleží, věnuje nám chvíli ze svého času.

Zjistit, jestli daný člověk mluví z lásky k nám a nebo z lásky k sobě, je důležité.

Dalším předpokladem je otevřenost. Pokud nám někdo věc vysvětlí, můžeme s ním diskutovat a argumentovat. Ale neměli bychom se stavět do obranného postavení nýbrž mít za cíl konstruktivní řešení. Můžeme říct: „To je zajímavé, že to vidíš takto. Já to dělám proto a proto,“ ale nikdy bychom se neměli uchylovat k tvrdohlavému zamítání názorů jiných.

A nakonec je tu třetí věc, která nám pomůže zjistit, jestli se máme změnit a nebo ne. Je několik otázek, v nichž bychom si měli posléze o samotě udělat jasno. Tyto otázky mohou být: ublížil jsem někomu nebo někomu mohu ubližovat pokud tak budu jednat nadále? Jsem tímto svým jednáním přínosný pro ostatní a nebo je vyčerpávám? Sbližuje mě to co dělám s druhými a je mezi sebou navzájem a nebo působím jako někdo, kdo rozvrací vztahy? Shoduje se to, proč se chovám tak jak se chovám s mým přesvědčením a směřuje to k cíli, který s ním bude ve shodě? Sleduji svým chováním především své vlastní dobro nebo myslím na dobro druhých (přičemž ideál by měl být dobrem pro všechny)? Jistě vás napadne ještě mnoho dalších otázek, které vám pomohou udělat si jasno v sobě samých, svém jednání a oprávněnosti výtek ostatních. Zpravidla se nemůžeme zmýlit, pokud o nich budeme přemýšlet s upřímnou touhou stát se lepším člověkem, který pomáhá žít šťastnější život jak sobě, tak lidem, kteří jej obklopují. Zkrátka v duchu úvodního citátu připouštějme, že „to může být v nepořádku“, abychom „to“ mohli dát do pořádku.

Jak můžeme tvrdit, že nás chce církev zavést zpět do dob temna? Církev byla jediná instituce, která nás kdy z nich vyvedla.

Ortodoxie (2000), str.129

Myslím, že tento citát nepotřebuje komentář, zato však je zapotřebí, aby byl uveden pro svou pravdivost, hloubku a možný dosah, pokud budete mít odvahu se nad ním otevřeně a hloubavě zamyslet.

Avšak mé přesvědčení, že se v lidské historii zázraky děly, mystické vůbec není; věřím v ně na základě svědectví, jako věřím v objevení Ameriky. V této souvislosti se setkáváme s jedním prostým logickým faktem, který je třeba pouze formulovat a vysvětlit. Z neznámých důvodů vznikla zajímavá představa, že ten, kdo v zázraky nevěří, dívá se na ně chladně a nestranně, kdežto lidé, věřící v zázraky, je přijímají jen ve spojení s nějakým dogmatem. Skutečnost je úplně opačná. Lidé, věřící v zázraky, je přijímají (ať právem či neprávem), protože o nich mají důkazy. Ti, co v ně nevěří, je popírají (právem či neprávem), protože mají teorii zaměřenou proti nim.

Ortodoxie (2000), str.131

O zázracích byla řeč již výše. Tady G. K. Chesterton krásně vysvětluje víru v zázraky na základě svědectví, pomocí příkladu s Amerikou. Vynikající se mi jeví také úvaha o přijímání zázraků na základě důkazů (čili faktů) a jejich odmítání, na základě teorií (čili nepodložených názorů). Ve své podstatě, pokud bychom se nad věcí zamysleli a pátrali v historických pramenech, zjistili bychom, že skutečnost zázraků se dá dokázat, ale to že se neděly (či nedějí) se dokázat prostě nedá.

Řeknu-li: „Středověké dokumenty svědčí o jistých zázracích zrovna jako o jistých bitvách," dostanu odpověď: „Středověcí lidé byli pověrčiví." A zeptám-li se, proč byli pověrčiví, jediná odpověď nakonec bude, že věřili v zázraky. Řeknu-li: „Jeden sedlák viděl strašidlo," ozve se námitka: „Ale vždyť sedláci jsou tak lehkověrní." A zeptám-li se proč, jediná odpověď bude – protože vidí strašidla.

Ortodoxie (2000), str.131

Můžeme pochybovat. Ale měli bychom se přitom zamyslet nad tím, do jaké míry z nás dělá toto pochybování lidi, kteří pravdivě přijímají svět a věci všeobecně a od jaké chvíle se z nás naopak stávají ignoranti.

Doufám totiž, že můžeme pominout argumentaci, která záleží v pouhém vypočítávání podvodů, šarlatánských médií nebo zázračných triků. To není vůbec argumentace, ani dobrá, ani špatná. Falešný duch je zrovna takovým důkazem proti existenci duchů, jako je padělaná bankovka důkazem proti existenci Anglické banky – když už, tak její existenci právě dokazuje.

Ortodoxie (2000), str.133

Někdo může zpochybňovat zázraky kvůli tomu, že některé rádoby zázraky byly pouhým výmyslem. Ale jak by se dal analogicky upravit výše napsaný text: „Falešný zázrak je zrovna takovým důkazem proti existenci zázraků, jako je padělaná bankovka důkazem proti existenci peněz – když už, tak tuto existenci právě dokazuje."

To, co se mi na G. K. Chestertonovi mimo jiné líbí je, jak systematicky postupuje při výkladu svých myšlenek. Chápe, že se na věc mohou lidé dívat z různých úhlů a argumentovat v mnoha věcech. A tak s námi krok za krokem prochází své myšlenky a postupně je osvětluje ve všemožných směrech, aby nám ukázal, proč jim on sám věří a proč má za to, že je správné pokládat je za pravdivé.

Nepopulární stránky křesťanství se při bližším zkoumání projeví jako pravé opory lidu. Jeho vnější kruh tvoří přísná stráž mravního sebezáporu a profesionálních kněží, ale uvnitř této nelidské ochrany najdete normální život, který tančí jako děti a pije víno jako dospělí, neboť křesťanství je jediným rámcem pro lidskou svobodu. V moderní filosofii je to naopak: vnější kruh je zjevně umělecký a emancipovaný; její zoufalství je uvnitř.

Ortodoxie (2000), str.137

G. K. Chesterton píše o nitru církve. Církev samotná by se dala (podobně jako mnoho dalších věcí) přirovnat k oříšku. Spousta lidí se na ni podívá a řekne: „Tímhle bych se tak maximálně zadávil," a zahodí ji jako nějaký pochybný kus dřeva dobrý tak nanejvýš pro červotoče. Ale ten, kdo ji zkoumá víc, si řekne: „Tahle věc sice vypadá tak nějak nestravitelně, ale cítím, že má v sobě potenciál," a s touto myšlenkou oříšek rozlouskne. Věřím tomu, že takový člověk se nezklame.

5.2 Heretikové

V dřívější době se heretikové pyšnili tím, že nejsou heretiky. Heretiky byly světské říše a policie a soudcové. Heretik se pokládal za pravověrného. Nechlubil se, že se proti nim vzbouřil; oni se vzbouřili proti němu. Vojska se svou krutou bezpečností, králové se svými studenými tvářemi, ozdobné procedury státu, rozumné procedury zákona — to vše zbloudilo podle něho jako stádo ovcí. Ten člověk se chlubil, že je pravověrný, že má pravdu. Stál-li sám v strašlivé pustině, byl více než člověkem; byl církví. Byl středem vesmíru; kolem něho se otáčely hvězdy. Všechna muka vyrvaná ze zapomenutých pekel ho nemohla přimět, aby připustil, že je heretik. Několik moderních frází však způsobilo, že se tím začal chlubit. Říká s vědomým úsměvem: „Tuším že mluvím tuze hereticky," a rozhlíží se kolem očekávaje potlesk. Slovo „hereze" nejen že už neznamená nemít pravdu, nýbrž znamená prakticky pronikavost mysli a odvahu. Slovo „ortodoxie" nejen že už neznamená mít pravdu, nýbrž znamená prakticky být na omylu. To vše může znamenat jednu, a jen jednu věc. Znamená to, že lidé se méně starají o to, zdali mají filosoficky pravdu. Neboť je zřejmo, že než se někdo přizná k herezi, měl by se přiznat, že se pomátl.

Heretikové (1948), str.11

Úvodní citát z *Heretiků* se zaměřuje na ozřejmení termínu „heretik" a jeho postavení do pravdivého světla. Docela si dokážu představit sympatie čtenářů k lidem, které si G. K. Chesterton bere takříkajíc na mušku. Sympatizování autorovi nevadí, ale chce předejít tomu, aby bylo postaveno na mylném kontextu. Dá se totiž

říci, že sympatie mnohých lidí té doby si člověk získal už jen tím, že se prohlásil za „heretika“. Toto slovo působilo omamně a vzbuzovalo romantické představy o hrdinství. Jenže kořen celé věci má s romantikou (v užším slova smyslu) pramálo společného. Jeho podstatou je totiž omyl, na němž dotyčný sveřepě trvá. A právě k tomuto pohledu chce autor čtenáře přivést, neboť jádro této knihy je položeno na filosofickém základu a ne na touze vzbudit obdiv, jak o to šlo mnohdy právě lidem, které G. K. Chesterton kritizuje.

Pokud si uvědomíme, že lidé nejsou bytosti primárně rozumové, ale emotivní, pochopíme přirozenost přechodu od víry v určitou věc k víře v pravý opak. Být heretikem znamenalo v jisté době cestu rovnou na hranici. Ale s žárem ohně co spaloval kacíře se zakalovalo i niterné přesvědčení lidí o budoucí odplatě. A jakmile uhasly plameny, vzplanula revolta proti těm, kdo křesali jiskry. A potom vlastně všichni, kteří vyznávali to, co se dříve tvrdě potíralo, byli „hrdinové“, jež se nebojí říci „pravdu“. Nejednalo se však o opravdové hrdinství, ale o jakousi módnost, nač G. K. Chesterton poukazuje.

Je však jedna věc, která je nekonečně absurdnější a nepraktičtější než upalování lidí pro jejich filosofii. A to je zvyk říkat, že na jejich filozofii nezáleží, a to se obecně děje ve dvacátém století, úpadkové době velikého revolučního období.

Heretikové (1948), str.12

Pokud někdo přijde se svojí filosofií, je rozumné předpokládat, že na ní záleží minimálně jemu samotnému. A pokud se k ní někdo postaví výše uvedeným stanoviskem, ukazuje tím především svoji

aroganci vyvěrající z deprivace respektu a úcty vůči názorům druhých.

Je pravda, že nemusíme názory druhých vždy akceptovat, ale je základní lidskou slušností tyto názory přinejmenším respektovat. Rozdíl je jednoduchý. V prvním případě přijímáme názory ostatních za své a v druhém případě jim do nich nekopeme, pokud se s nimi neztotožníme. Můžeme o nich polemizovat, diskutovat a argumentovat. Ale stavět se k nim z principu odmítavě nebo dělat jako že neexistují, je hrubé a nedůstojné skutečně inteligentního člověka.

G. K. Chesterton píše o dvacátém století jako o době úpadku. Zdá se, že si toto dědictví neseme s sebou i do století jednadvacátého. Není snad jedním ze znamení pokleslosti člověka, když staví sám sebe do středu všeho a popírá i pouhé připuštění si toho, že by toto postavení mohlo náležet někomu jinému?

Přesvědčení o pravdě totiž u většiny zmutovalo do falešného pocitu vlastní neomylnosti a láska u mnohých degradovala na úroveň pouhých pocitů...

Staré omezení znamenalo, že jen pravověrní smějí diskutovat o náboženství. Moderní svoboda znamená, že není nikomu dovoleno o něm diskutovat. Dobrý vkus, ta poslední a nejhanebnější z lidských pověr, nás umlčel s úspěchem tam, kde všechno ostatní selhalo.

Heretikové (1948), str.13

Byli jste někdy svědky toho, že nějaký člověk začal hovořit o Bohu a někdo jiný ho napomenul s argumentem, že se to nehodí?

Co vlastně vede kohokoli k závěru, že je tato výtka oprávněná a že ji smí použít? Kdosi snad může říct, že máme svobodu vyznání, a proto se může naše otevřenost v tomto směru dotknout člověka, který náš názor nesdílí. Ale nespočívá snad svoboda vyznání v tom, že o něm můžeme hovořit otevřeně a s logickým očekáváním toho, že budou naši víru druzí respektovat?

Právě tak „neslušné“ by mohlo být diskutovat o politice nebo o tom, k jaké chodíme kadeřnici. Vždyť ne každý má stejné názory na tyto věci. A pokud si někdo myslí, že je nevkusné diskutovat o něčem, co je osobní záležitostí každého z nás, potom by měl dokázat své přesvědčení tím, že se při jakémkoli rozhovoru vystříhá toho, aby hovořil sám o sobě.

V patnáctém století lidé vyslýchali a mučili člověka, protože hlásal nějaké nemravné stanovisko; v devatenáctém století jsme oslavovali a hýčkali Oscara Wilda, protože hlásal takové stanovisko, a pak jsme mu zlomili srdce žalářováním, protože je uváděl v praxi. Může být otázkou, která z obou metod byla krutější; nemůže být otázky o tom, která byla směšnější. Věk Inkvisice aspoň se nezneuctil tím, že by vytvořil společnost, která dělá modlu z téhož člověka za hlásání týchž věcí, za jejichž provádění ho odsoudila do vězení.

Heretikové (1948), str.14

Zákony jsou ustanovení, na nichž se usnesla většina a které sledují její dobro tím, že zabraňují jednotlivcům žít na úkor společnosti.

Jak je tedy možné, aby nastala tak protichůdná situace, konkrétně v případu Oscara Wilda? Vždyť buďto musely být scestné zákony a

nebo muselo být scestné uvažování lidí. Protože pokud není přesvědčení většiny ve shodě se zákonem, je potřeba zákon změnit. A v tomto případě, pokud budu stavět na tom, že většina pana Wilda uznávala pro jeho názory, byli hlupáci buďto lidé a nebo zákonodárci. V jakém směru by se mohly ubírat dál naše myšlenky? Ponaučení, které vyplývá z této frašky je dvojí. To první praví, že ne vše, co je módní je správné a to druhé je odvozené – pokud nám druzí tleskají, neznamená to nutně, že tím vyjadřují svůj souhlas. Je totiž rozdíl mezi tím, když se obdivujeme filozofii myslitele, jako něčemu originálnímu a vzrušujícímu svými pózami, a mezi tím, když se jeho filosofii obdivujeme svým jednáním.

Je bláhové, když někdo tvrdí, že je zastáncem určité myšlenky, a potom ho vidíme, že se podle toho nechová. Takový člověk je buďto neuvědomělý a nebo zbabělý.

Když u nějakého národa dochází v určité chvíli k obecnému oslabení a neúčinnosti, začne mluvit o účinnosti. Zrovna tak když něčí tělo zchátrá, začne ten člověk poprvé mluvit o zdraví. Kypící organismy nemluví o svých procesech, nýbrž o svých cílech.

Heretikové (1948), str.15

Vše živé v přírodě buďto roste a nebo uvadá. Pokud sami rosteme, máme dost starostí s tím, abychom vybojovali svá soukromá vítězství s překážkami, které potkáváme. Jakmile však přestaneme růst, je jedním z nepsaných pravidel, že na sebe začneme být hrdí a začneme hovořit o tom, jak úžasně jsme vyrostli. Člověku, který je v růstu, příliš dlouho hrdost na své úspěchy nevydrží, protože čelí dalším významnějším výzvám.

Představte si, jak směšná by byla představa atleta na Olympiádě, který by na startovní čáru napochodoval s medailí ze školního běhu na sto metrů. Vždyť to je absurdní. Je to rozhodně mnohem absurdnější než představa čtyřicátníka, pro něhož byl takovýto běh vrcholným sportovním výkonem jeho života a kterému se dodnes houpá medaile doma nad krbem.

Vše buďto sílí a nebo slábne. A právě ve chvíli, kdy přestaneme sílit, máme ohromnou potřebu všem sdělit, jak silní jsme, protože jaksi podvědomě tušíme, že jsme dosáhli svého vrcholu, a je nutné dát to na srozuměnou ostatním, protože již nebude s čím více se chlubit.

Jednou z nejlepších přítelkyní skutečné síly je pokora.

Neboť křesťanští dogmatikové se pokoušeli založit království svatosti a snažili se nejprve dojít k přesné definici toho, co je vlastně svatost. Naši moderní pedagogikové se však snaží zavést náboženskou svobodu, aniž se pokoušejí stanovit, co je to náboženství nebo co je to svoboda. Jestliže staří kněží vnucovali lidstvu jisté přesvědčení, aspoň si předtím dali práci, aby je objasnili.

Heretikové (1948), str.15

Není problémem vyhraněné skupiny lidí, že hovoří o nějaké věci, aniž by jim přitom unikala sama její podstata. Často používáme termíny, kterým nerozumíme, ale to nám nebrání v tom, abychom k nim zaujímali vlastní stanoviska.

V dnešní uspěchané době je dosti běžné nedbat na rozum, ale stavět spíše na rychlosti. Každý máme plná ústa názorů na cokoli,

ale prázdné mysli od uvažování nad čímkoli. Je to skoro jako v té moderní anekdotě o dvou počítačích...

Stojí takhle na stole starička PC 386, které pamatuje svůj vrchol někdy v počátku devadesátých let, a vedle něj nejnovější pentium. A jak se tak nudí, dají se ti dva do diskuse o tom, kdo je lepší. Protože se však stále nemohou dohodnout, umluví se, že to zjistí férovým způsobem, čili soutěží. Každý z nich položí tomu druhému lehký početní příklad a podle toho se potom určí vítěz. První tedy položí otázku nablýskané pentium: „Kolik je třikrát sedm?“ Stará 386ka se zamyslí a po pěti minutách prohlásí rozhodným hlasem: „21.“ „Správně,“ opáčí soupeř a ihned dostává i on svou otázku: „Kolik je dvakrát šest?“ Pentium okamžitě vystřelí odpověď: „patnáct.“ 386ka na to: „ne.“ Ani to ještě nedoznělo a pentium briskně zareaguje: „třináct!“ A starička počítač opáčí: „Ale ne. Zase špatně,“ načež se pentium důležitě zatváří a odpoví: „No jo, ale zato rychle.“

V naší společnosti bohužel dost často nejde o to, jestli jsou naše úvahy správné, ale o to, jestli jsou rychlé a - pokud možno - originální, aby pobavily okolí. Neučíme se přemýšlet, učíme se reagovat. Je dosti smutné, že si stavíme své názory na základě povrchních zkušeností namísto uvažování a myšlení. Není uměním podat rychlou odpověď. Uměním je říci: „To je zajímavá otázka. Myslíte si, že mi dáte chvíli na rozmyšlenou, abych si případně doplnil potřebné informace nebo si urovnal myšlenky, a pak vám na ni odpověděl podle svého nejlepšího vědomí a svědomí?“ Klíčem k moudrosti není ani tak vědění samo o sobě, jako jeho správné užívání v našem životě. Jednoduchou otázkou, kterou si můžeme položit, abychom zjistili, jestli je správně používáme,

může mezi jinými být: „Pomáhá to, co víme nám a lidem okolo nás žít šťastnější a plnohodnotnější život?“

Chci říci, že Ibsen stále uchovává a neskrývá jistou ne určitost a postoj stejně proměnlivý jako pochybovačný k tomu, co je skutečná moudrost a ctnost v tomto životě — neurčitost, jež velmi nápadně kontrastuje s rozhodností, s níž bije do něčeho, v čem postřehuje kořen zla, do nějaké konvence, nějakého klamu, nějaké nevědomosti. Víme, že hrdina Strašidel je šílený, a víme, proč je šílený. Víme též, že Dr Stockman je zdráv; ale nevíme, proč je zdráv...

...Podle náboženství padlo lidské pokolení jednou a při pádu získalo poznání dobrého a zlého. Teď jsme padli po druhé a zůstalo nám jen poznání zlého.

Heretikové (1948), str.24-25

A v nynější době jsme padli potřetí a nevíme, co je dobré ani co je zlé.

Někoho možná napadne: „Není snad znamením člověka z ráje, že nepoznával dobro a zlo? A pokud tedy dnes nepoznáváme dobro a zlo, nejsme tím ráji blíže než kdy předtím?“

Tato úvaha by sice byla logická, ale zároveň mylná, protože problémem není subjektivní rozpoznávání zla (i ten největší zhýralec vám řekne, že je zlé, pokud ho bolí hlava), ale potíž spočívá v objektivním pohledu na to, co je zlo a co dobro. Naše představy jsou totiž den ze dne více a více zkreslovány informačními zdroji, vůči nimž jsme otevřeni. Například televize nám neustále předkládá sexuální nevázanost jako něco normálního

a dokonce správného. Je však tento pohyb naší mravní hranice skutečně k lepšímu? Často je dokonce nevěra podávána jako něco „zdravého“, upevňujícího vztah. Ale skutečně může vztah upevnit zrada, kterou nevěra bezpochyby je? A tím, že slibujeme věrnost (dokonce veřejně), kterou porušíme – neztrácíme tím svou čest?

Objektivní pohled na dobro a zlo ztrácí na své objektivitě a přesouvá se do subjektivní oblasti. Upřednostňujeme sami sebe nejen před druhými, ale dokonce na jejich úkor! A to je provinění, které s sebou nevyhnutelně přináší nepříjemné následky.

Tím hlavním, nač G. K. Chesterton cílí, je pohled, kterým se společnost dívá. Dokážeme o druhých říci, v čem jsou špatní a jaké mají nedostatky. Umíme však stejně dobře vyjmenovat i jejich klady? Dokážeme poukázat na to, co je špatně. Ale poukazujeme na to, co je dobré, abychom naznačili, kterého modelu stojí za to se držet? Co v lidech hledáme? Dobro a nebo jeho nedostatek? Na co se zaměřujeme, k tomu i spějeme.

Ničeho není tak pronikavě potřebí jako obrany nudných lidí. Když Byron rozdělil lidstvo na lidi nudné a znuděné, opominul podotknout, že vyšší kvality jsou docela jen u lidí nudných, nižší u znuděných, mezi něž počítal i sebe. Nudný člověk osvědčil v jistém smyslu svou poetičnost svým jarým entusiasmem, svou slavnostní blažeností. Znuděný člověk se ukázal rozhodně prozaickým.

Heretikové (1948), str.29

Co více dodat? Nudný člověk se snaží dělat alespoň *něco*, kdežto znuděný je pasivní a lhostejný. Pokud se jen podíváme na míru

aktivity a přínosu pro ostatní, shodneme se jistě na tom, že nudný člověk dosahuje, jak to napsal G. K. Chesterton, vyšší kvality (už jen svou aktivitou) než zívající divák v publiku.

Miliony mírných lidí v černých kabátech se nazývají zdravými a rozumnými jenom proto, že se vždycky chytají módních bláznivin, protože vír světa je unáší z jednoho bláznovství do druhého.

Heretikové (1948), str.43

Módní trendy jsou jistě důležitou součástí našeho života, protože je více méně využíváme při našem rozhodování, kterému produktu dáme přednost. Nicméně, přiznejme si, že řídit svůj život podle toho, jak nám jej nalinkuje někdo jiný, je trochu nesmyslné. Co vlastně sledují lidé, kteří se příliš ohlíží na módní trendy a výstřelky? Co je to vlastně móda? Móda je podle mě určitý druh směrnice, která je v danou chvíli aktuální a uznávaná většinou jako nejpřijatelnější v určité oblasti. Pokud tedy něco móda cílí, pak je to konformita, čili splynutí s davem. Vždyť je snad snem módních návrhářů, aby jejich kreace došly co největší popularity či nikoli?

Co lze říci objektivního o skupině lidí, která se nadměrně ohlíží na módní směrnice a ukazatele? Podstata módy spočívá v tom, že ji stavíme na odiv - jinak to není móda. A není snad nic nápadnějšího než to, co je na povrchu. Tudíž se dá hovořit o povrchnosti v jejím pravém slova smyslu. Domnívám se, že dělají chybu ti, kteří vášnivě sledují módní trendy namísto toho, aby sledovali trend svého života ve světle vlastního přesvědčení.

Člověk, který řekl: „Blažený, kdo nic nečeká, protože nebude zklamán," vyjádřil chválu zcela nepřiměřeně, ba přímo falešně. Pravda je tato: „Blažený, kdo nic neočekává, protože bude skvěle překvapen."

Heretikové (1948), str.47

Nelze prakticky jinak, než s uvedenou myšlenkou souhlasit, ovšem za podmínky, že ji vyřkneme celou a ne jen její polovinu: „Blažený, kdo nic neočekává, protože bude skvěle překvapen chvílí, kterou nečeká. Nešťastný v srdci a vyprahlý v duši, kdo nic neočekává, protože je jeho naděje i víra mrtvá."

Pokud nic neočekáváme, nemůžeme být zklamáni a můžeme být příjemně překvapeni. To znamená, že můžeme být naplněni hřejivými a krásnými pocity někoho, kdo zjistí, že zdědil nemalé jmění. Ale předtím i potom, co se toto stane, žijeme v trápení, protože nemáme pro co žít. A kdo nemá pro co žít, ten umírá (jak bych mohl volně parafrázovat moudro ze Starého zákona [Př 29,18]).

Snad jediná smutnější věc je očekávání toho nejhoršího, protože se tím dá předejít možnému zklamání. Takovýto postoj je vyjádřením slabé vůle a ducha, protože je výsledkem neschopnosti vyrovnat se s porážkou nebo bolestí. Snad se může na první pohled jevit jako vyzrání nad životem, ale jediné, čeho jím lze docílit, je ochromení vlastního růstu a oslabení sebe sama. Tím nejhorším je potom ztráta části vlastní lidskosti, neboť mimo jiné právě to, že milujeme a to, že strádáme, z nás dělá lidské bytosti.

Cítím však, že těžiště uvedené myšlenky G. K. Chestertona spočívá v tom, dívat se na svět očima dítěte, neustále překvapeného a udiveného. Ale ve skutečnosti jsou právě děti ti lidé, kteří očekávají nejvíc ze všech a staří jsou pak ti, kteří čekají nejméně. Děti vítají nové věci s nadšením. Pokud by je neočekávaly, byly by vystrašené. Ale ony je vítají právě proto, že je čekají a těší se, co nového přinese další den. Jsou plné mladosti a radosti, protože jsou plné zvídavosti a údivu nad tím, jak se naplňují jejich očekávání.

Malé věci těší velké duchy.

Heretikové (1948), str.48

Hodně zbohatlíků zastává názor, že rozplývat se například nad východem slunce nebo nad tím jak nám na jaře vyrostla krásně zelená tráva je věcí pro chudáky, kteří si nemohou dopřát „kvalitní“ potěšení například z luxusní dovolené nebo jízdou v silném autě.

Jejich pohled je stejně smutný jako pohled člověka, který se těší z „běžných“ věcí, ale opovrhuje bohatstvím a tím, co s ním souvisí. V obou případech jsou lidé omezeni vlastní pýchou, což je škoda, protože jsou jejich názory určitě postaveny na dobrých základech, kterými by mohli obohatit ostatní v pravém slova smyslu. Pokud se radujeme z „běžných“ věcí, tak ta správná radost by měla pramenit z toho, že nám byly dány a díky nim můžeme žít naše životy v kráse a plnosti, tak jak je to možné. Ale i luxus nám může umožnit to samé, jen v trochu jiném světle. I tyto věci nám totiž byly dány se stejným účelem, jako ty „běžné“.

Opačný pohled zastávající přepych by si pak měl zkusit představit například svou vilu na měsíci. Jak krásný by byl život v této klícce? Bez stromů, bez modré oblohy a zpěvu ptáků? Jak by se vám žilo na měsíci bez vzduchu?

V obou případech bychom se měli naučit, vidět ve věcech jejich pravou hodnotu a ne si hrát na inteligenty nad věcí, kteří poznají cenu věcí teprve tehdy, když o ně přijdou (což, jen tak mimochodem, v obou případech předpokládá, nejprve je mít).

Velké duchy těší malé věci? Této větičce něco drobného, ale podstatného chybí. A pokud má být objektivně pravdivá, musíme jí dát to, co jí náleží. Takže správně zní: „Velké duchy těší i malé věci.“

Měli bychom pronikat dosti hluboko do nitra pokrytcova, abychom viděli i jeho upřímnost.

Heretikové (1948), str.50

Tento citát by měl být uveden na místech, kde jej každý z nás alespoň jednou za den spatří.

Vyplývají z něj minimálně dvě věci. Tou první je, že každý člověk v sobě má alespoň špetku upřímnosti - pokud by tomu tak nebylo, nebylo by toto tvrzení smysluplné.

A druhou věcí je rada pro nás samotné. Spočívá ve vybídnutí k tomu, abychom předtím, než k někomu zaujmeme stanovisko, zjistili, co je opravdu zač a nesoudili ho hned na základě našeho zdání. V konečném důsledku se sice může jevit náš předsudek jako

oprávněný, ale vyhneme se tomu, abychom druhému křivdili, což je jistě i pro nás samotné dosti nepříjemné.

Vhodným postupem může být například to, že se zařekneme vytvořit si úsudek o komkoli, dokud nezjistíme alespoň jednu jeho pozitivní vlastnost. To nám sice nezaručí objektivitu, ale o něco víc nás to k ní přiblíží. Je totiž snadné objevit na druhých nedostatky (to svede každý hlupák), ale objevit v nich to dobré chce skutečnou lásku a mnohdy i trpělivost, což jsou znaky velkorysých lidí.

Všechny základní funkce zdravého člověka by měly být vykonávány naprosto s potěšením a pro potěšení; a naprosto by neměly být konány z obezřelosti nebo pro obezřelost. Člověk by měl jíst, protože musí ukojit zdravou chuť k jídlu, vůbec ne proto, že musí vyživovat své tělo. Člověk by měl cvičit ne proto, že je příliš tlustý, nýbrž protože má rád rapíry nebo koně nebo vysoké kopce, a má je rád pro ně samé. A člověk by měl uzavírat sňatek proto, že se zamiloval, a vůbec ne proto, že svět musí být zalidněn.

Heretikové (1948), str.56

G. K. Chesterton zde zajímavým způsobem ukazuje, nač bychom se ve svém jednání měli zaměřovat.

Veliký člověk není člověk tak silný, že cítí méně než jiní lidé; je to člověk tak silný, že cítí více.

Heretikové (1948), str.64

Pocity jsou jednou z věcí, která dělá člověka člověkem. Dalo by se říci, že ten, kdo si je takříkajíc více připustí k tělu, potřebuje zároveň i daleko více síly na jejich zvládnutí. Protože pokud by někdo necítil, nepotřebuje logicky žádnou sílu, aby zvládl své pocity, protože by jich neměl.

Otázkou, která je důležitá, tedy skutečně není to, do jaké míry si „dovolíme“ cítit (myslí se samozřejmě - otázkou, kterou bychom se měli zabývat), ale jak dobře dokážeme své pocity zvládnout.

Cílem lidumilnosti je konat dobro; cílem náboženství je být dobrý, byť jen na chvíli, uprostřed třesku mosazi.

Heretikové (1948), str.68

V první polovině dvacátého století vyšlo mnoho knih, které se čtou dodnes a pojednávají o tzv. „receptech na úspěch“. Jsou plné technik, kterými by se měl člověk řídit, pokud chce dosáhnout lepšího vztahu s ostatními, většího vlivu, bohatství, atd.

Problém je v tomto případě stejný, jak o něm hovoří G. K. Chesterton a spočívá v rozdílu mezi – konat dobro X být dobrý.

Lidumilnost se soustředí na konání dobra, protože je jejím cílem kladná představa druhých o nás samotných. Náboženství se soustředí na to být dobrý, protože pokud je někdo dobrý, koná dobro, které vede ke spáse. Opačně to ovšem platit nemusí - dobré skutky totiž nemusí nutně vypovídat o naší skutečné povaze. O té mohou daleko lépe vypovídat naše motivy, které stojí v pozadí našich činů, ale které nejsou tak dobře patrné. Projeví se zpravidla až po určité době, ale dříve nebo později vyjdou najevo, a proto se

vyplatí začít se změnou pěkně od podlahy nebo - chcete-li - u charakteru.

Abych se vrátil na začátek a rozuzlil věc s knihami, které učí techniky chování - ten správný postoj, s nímž bychom je měli číst, je hledat principy, na nichž stojí rady v nich obsažené (principem se v tomto případě rozumí jakýsi pomyslný kořen, z nějž vyrůstá kmen našich motivů, který se rozvětvuje v naše skutky) a ty potom zalévat vlastní upřímností.

Pijte, protože jste šťastni, ale nikdy proto, že jste nešťastni. Nepijte nikdy, když je vám bídně i bez alkoholu, nebo se stanete podobným těm pijákům ginu z chudinských čtvrtí s jejich šedými obličeji; pijte však, když jste šťastni i bez pití, a budete jako smějící se sedláci v Itálii. Nikdy nepijte, protože toho potřebujete, neboť to je rozumové pití a je to cesta k smrti a peklu. Pijte však, protože toho nepotřebujete, neboť to je nerozumové pití a starodávné zdraví světa.

Heretikové (1948), str.74

Docela těžko se mi jako abstinentovi píše o alkoholu a jeho požívání.

Proč lidé vlastně pijí tento druh nápojů? Mám za to, že dva hlavní důvody vystihl G. K. Chesterton výborně – z žalu a pro pozvednutí nálady (dalo by se snad už jen připočíst pití alkoholu jako jakási společenská záležitost - ať už z pohledu oslavence nebo hospodského štamgasta).

Jistě by se na otázku uvedenou v předchozím odstavci dalo odpovědět otázkou: „A proč lidé jedí čokoládu a nebo jezdí na

dovolené?“ Asi to vše souvisí s určitými prožitky, které k životu více méně patří. Nad čím se tedy zamýšlet, pokud se nerozhodneme být abstinenty? Asi nad třemi věcmi: z jakého důvodu, kolik a jak často. Myslím si, že je to s pitím jako se vším. Měli bychom je užívat, ale ne milovat, protože je tu proto, aby nám sloužilo a ne, aby nás soužilo.

Vskutku, opravdová námitka, kterou by filosofický křesťan vznesl proti Omarovu náboženství, by nebyla, že nepopřává místo Bohu, nýbrž že mu popřává příliš mnoho místa. Jeho theismus je ten strašlivý theismus, který si nedovede představit nic jiného než božstvo a jenž popírá úplně obrysy lidské osobnosti a lidské vůle.

Míč neptá se po Ano nebo Ne,
jde sem i tam, jak háže Hráč;
Ten, jenž tě hodil dolů na hřiště,
Ten o všem ví — on ví — on ví.

Křesťanský myslitel jako Augustin nebo Dante by měl proti tomu námitky, protože je tu opomíjena svobodná vůle, jež je hodnotou a důstojností lidské duše. Rozepře, kterou má křesťanství s tímto skepticismem, není v tom, že by skepticismus popíral existenci Boží; je v tom že popírá existenci člověka.

Heretikové (1948), str.76

V tomto citátu kritizuje G. K. Chesterton filozofii Omara Chajjáma. Není něčím neobvyklým, že mnoho lidí zastává podobný názor jako tento muž. To, co se však jeví trochu zvláštní, je že

mnoho těchto lidí bere sebe sama jako dospělé. Není však jedním ze znaků dětí to, že se snaží vlastní vinu či zodpovědnost hodit na bedra druhých?

Pokud se podívám blíže na myšlenku v citované básni, čiší z ní pocit úzkosti a beznaděje korunovaný lhostejností. Navíc se musím plně ztotožnit s kritickým pohledem, který jejímu autorovi právem vytýká popírání člověka. Každý z nás má svobodnou vůli, díky níž může jednat tak, jak se mu zlíbí. Jinou věcí jsou potom následky našeho jednání, ale ty nijak neubírají naší svobodě na její plnosti a opravdovosti.

Máme to, co potřebujeme k tomu, abychom mohli všichni žít společně v míru a měli v plnosti vše, co si žádají naše potřeby i přání. Jediné, co nám zdá se chybí, je upřímný zájem o druhé a ochota udělat více než se od nás žádá, aby se dařilo. Jsou lidé, kteří mluví a prohovoří si cestu až do hrobu, a pak jsou ti, kteří dělají alespoň něco pro to, aby se věci ubíraly lepším směrem a pro své úsilí už nemají mnoho času na kritizování ostatních a nebo dokonce obviňování Boha. Pokud někoho chceme za cokoli vinit, měli bychom se předtím zeptat sami sebe, zda-li je v naší moci něco v tomto směru udělat. Pokud ano, pak bychom měli přestat poukazovat na ostatní.

Vlastní já je Gorgona. Marnivost ji vidí v zrcadle jiných lidí a zůstane naživu. Pýcha ji studuje přímo a mění se v kámen.

Heretikové (1948), str.92

Marnivost je v porovnání s vážnou pýchou lehoučká jako pírko. Zpravidla bere věci zlehka a stejně tak přijímá i sama sebe. O to

jednodušší je pro ni přiznat si vlastní slabiny, protože žije v domnění, že nejsou až tak podstatné, aby se s nimi nějak více zabývala nebo s nimi bojovala. Sice je tedy nepotírá, ale na druhou stranu se z nich nesnaží dělat své silné stránky za pomocí lži. A právě v tom je pýcha jiná. Také sice vidí své slabiny, ale nechce je před světem ani sama před sebou přiznat v jejich pravém světle, a proto je studuje, se snahou vidět jejich dobrou stránku, tak intenzivně, až z toho navěky ustrne na mrtvém bodě. G. K. Chesterton to krásně vymaloval příkladem s Gorgonou.

Někteří lidé jsou tak zaměřeni na svou neomylnost, že odmítají přijmout jakýkoli názor od ostatních, který by tuto představu vyvracel. Namísto toho, aby si přiznali, že svým chybám vděčí tu více tu méně za svou neefektivitu (ať už pracovní nebo ve vztazích s ostatními), spíše poukazují na to, jak jsou druzí nemožní, protože například neumějí správně vycházet či jednat s lidmi (a v dané chvíli to tento pyšný člověk může i přímo dokázat – je totiž sám člověkem, s nímž se dotyčný přece nedokáže domluvit).

Jednou z tisíce námitek proti hříchu pýchy je, že sebevědomí nutně znemožňuje odhalení sebe sama. Člověk, který si o sobě mnoho myslí, bude se pokoušet o mnohostrannost, bude se snažit teatrálně vyniknout po všech stránkách, bude usilovat, aby se stal encyklopedií kultury, a jeho vlastní, skutečná osobnost se ztratí v tomto falešném universalismu.

Heretikové (1948), str.92

Člověk, který se snaží vyniknout ve všech směrech (nebo třeba i jen v jedné věci) a jehož hlavním důvodem přitom je, aby byl lepší než ostatní, je nakažen pýchou, která bují o to více, čím více

v dané oblasti vyniká. Pro takovéto jedince je příznačné malé sebevědomí, které potřebuje být kompenzováno právě tím, že si dokazují, jak jsou oproti druhým úžasní. Ve skutečnosti jsou však skrčení v koutě své mysli, za barikádou z dovedností a znalostí, aby jejich já neutrpělo újmy. Spíše však než odsuzování by si tito lidé zasloužili lítost, neboť jejich postoj pramení často z neuznání vlastní hodnoty stran druhých (zpravidla v útlém věku) a nebo ze zkušenosti se zlobou světa, která se na nich podepsala strachem a nedůvěřivostí.

Spíše tedy než mravokárce by potřebovali psychiatra a nebo člověka, který je bude bezpodmínečně milovat podobně, jako nás všechny miluje Bůh.

Úplné nepochopení pravé povahy obřadnosti dává vznik nejnejapnějším a nejodlidštěnějším výkladům o chování lidí v drsných krajích nebo dobách. Neuvědomuje si, že obřadnost je podstatně věc, která se koná bezdůvodně, snaží se muž vždy najít důvod pro každý druh obřadu, a jak se dá předpokládat, důvod je obyčejně velmi absurdní — absurdní proto, že vzniká nikoli v prosté mysli barbarově, nýbrž v přepjaté mysli profesorově. Učený muž řekne na příklad: „Domorodci v kraji Mumbojumbo věří, že mrtvý člověk může jíst a bude potřebovat potravu na své cestě na onen svět. To je potvrzováno faktem, že kladou do hrobu potravu a že každá rodina, která nezachová tento obřad, vzbudí tím hněv kněží kmene.“ Každému člověku obeznámenému s lidskou povahou se bude zdát taková řeč něčím obráceným na ruby. Je to, jako by se řeklo: „Angličané dvacátého století věřili, že mrtvý člověk si uchovává čich. To dosvědčuje fakt, že vždycky pokrývali jeho hrob liliemi, fialkami nebo jinými květinami. Zanedbání

tohoto zvyku bylo zřejmě spojeno s jistým kněžským a kmenovým terorem, ježto máme zachovány zprávy o různých starých dámách, které byly velmi rozrušeny, protože jejich věnce nedošly včas před pohřbem.“ Je ovšem možno, že divoši kladou k mrtvole potravu, protože se domnívají, že mrtvý člověk může jíst, nebo zbraně, protože se domnívají, že mrtvý člověk může bojovat. Já za svou osobu však nevěřím, že by si něco takového myslili. Domnívám se, že kladou potravu nebo zbraně k mrtvole z téhož důvodu, z něhož my dáváme na hrob květiny, protože je to cosi neobyčejně přirozeného a zřejmého.

Heretikové (1948), str.101

Tento citát nepotřebuje dlouhý komentář. Je zde jasně patrná hrozba, kam až bychom mohli jednoho dne dojít. Mohli bychom být svázáni praktičností světa natolik, že si nepřipustíme praktičnost ducha a duše. Naši předkové nechávali věci mrtvým, jako atributy toho, zač položili své životy. Misky rolníkům, díky jejichž úsilí mohli přežít ze dne na den a zbraně válečníkům, díky jejichž odvaze a chrabrosti mohli přežít z pokolení na pokolení.

Navíc zde autor krásně ukazuje sílu jednoduché logiky a analogie.

Každá šlechetná osoba připustí, že druh hříchu, jejž přikrývá láska, je hřích neomluvitelný. A každá šlechetná osoba bude rovněž souhlasit, že druh pýchy, který je docela zavrženíhodný, je pýcha člověka, který má být na co pyšný. Pýcha, jež — řečeno v poměrném smyslu — neporušuje charakter, toť pýcha nad věcmi, které člověku vůbec nepřidávají cti. Tak člověku neškodí být pyšný na svou vlast, a poměrně málo mu škodí být pyšný na své vzdálené předky. Větší škodu mu působí být pyšný na to, že

nadělal spoustu peněz, protože to je trochu lepší důvod k pýše. Ještě více mu škodí být pyšný na něco, co je ušlechtilejší než peníze — na intelekt. Nejvíce ze všeho mu škodí cenit si sebe sama pro to, co je nejlepší věcí na světě — pro dobrotu. Člověk, který je pyšný na to, co je mu opravdu ke cti, je farizej, člověk, nad nímž se ani Kristus neudržel, aby se na něho neobořil.

Heretikové (1948), str.101

Je trochu nespravedlivé používat slovo „farizej“ v pejorativním smyslu, protože víme, že i když většina těchto duchovních byla ve svých skutcích a postojích nehodná následování, byli i tací, kteří byli „spravedliví“ (jak o nich alespoň hovoří Nový zákon). Přesto myšlenka, kterou G. K. Chesterton sleduje v tomto případě, je zřejmá - problém s pýchou.

Pokud jsme pyšní na něco, co nám (jak píše autor) nepřidává na cti, potom to je pýcha spíše planá, protože se nás tyto věci nedotýkají osobně. Pakliže jsme však pyšní na něco, co nám na cti přidává, pak se de facto ověšujeme metály tak, aby je druzí viděli. A čím více potom máme metálů, tím více nás táhnou k zemi.

Pokud tedy chceme na něco poukazovat a tím to vyvyšovat, měli bychom svůj prst namířit kamkoli od nás a nechat prsty druhých, aby ukazovali k nám - budou-li k tomu mít ovšem důvod.

Muži a ženy, kteří si vyměňují vtipné odpovědi, mohou nenávidět nejen jeden druhého, nýbrž i sami sebe. Kdokoli z nich by mohl téhož dne udělat úpadek nebo být odsouzen k zastřelení nazítří. Žertují nikoli proto, že jsou veselí, nýbrž protože nejsou; ústa mluví z prázdnoty srdce.

Heretikové (1948), str.144

Pokud bylo toto téma ožehavé před sto lety, co potom dnes? Z televizních pořadů na nás srší spršky laciného humoru, kterému se může často zasmát nanejvýš slabomyslný jedinec ovládnutý smíchem imaginárního publika, puštěným ze zvukového záznamu v pozadí.

Bohužel musím konstatovat, že degradujeme na komunikační úrovni ve směru sdělení si důležitých věcí, protože se namísto snahy domluvit pokoušíme zapůsobit svým sarkastickým smyslem pro humor, který často používáme jako zbraň snižující vážnost druhého. Nejen že tím ničíme svou důstojnost, ale navíc se stavíme do role člověka, s nímž mají druzí obavu diskutovat. Ne však proto, že by se obávali jeho bystrého úsudku a potažmo odhalení svých slabin, ale proto, že se obávají nespravedlivého zesměšnění.

Pravda je ta, že člověka, který s takovouto dávkou neúcty pokořuje druhé, k tomuto počínání vede buďto pocit vlastní slabosti a nebo nespravedlivé nadřazenosti, čili pýchy. Dal by se označit, jako životní poraženec, protože z jeho poraženosti jeho jednání pramení a k poraženosti směřuje.

Občas je složité, uvědomit si, že tito lidé musí být uvnitř nesmírně nešťastní, a proto bychom se je místo odsouzení měli snažit spíše pochopit a povzbudit se slovy: „Věřím, že máš na víc.“

Množství duchovních mi občas vytýkalo, že dělám vtipy o náboženství; a téměř vždycky se dovolávali autority toho velmi rozumného přikázání, které praví: „Nevezmeš jména Pána Boha svého nadarmo.“ Namítl jsem jim ovšem, že v žádném možném smyslu neberu jméno Boží nadarmo. Vzít nějakou věc a udělat na ni vtip neznamená vzít ji nadarmo. Znamená to naopak vzít ji a užít jí k neobyčejně dobrému účelu. Užít nějaké věci nadarmo znamená užít jí bez užitku.

Heretikové (1948), str.154

Otázka provinění proti prvnímu přikázání je skutečně spekulativní, protože říci: „Pane Bože!“ a: „Pane Bože!“ může být rozdíl. Poukazuje na to částečně G. K. Chesterton, ale klíčový nemusí být v celé věci jen její dopad ve směru jakési praktičnosti (protože i když někdo zakleje a vezme přitom Boží jméno do úst, může říci, že to svůj užitek mělo, neboť se mu ulevilo tím, že si zanadával - přesto je to však hřích), ale daleko podstatnější je náš postoj, který zaujmeme. Můžeme se totiž ťuknout do prstu a zvolat: „Pane Bože!“ a doplnit: „Prosím, dej ať jsem šikovnější,“ a celá věc bude mít charakter modlitby (pokud ji ovšem samozřejmě myslíme upřímně a již při zvolání: „Pane Bože!“ ji jako modlitbu bereme – a nejde tedy o jakési doplnění nadávky) a nebude tím pádem hříchem.

Je dokonce možné i prakticky hříšnou situaci očistit zaujetím správného postoje. Pokud někdo zvolá ono výše zmíněné: „Pane

Bože!“ v obdobné souvislosti (čili jako nadávku), pak zhřešil. Ovšem pokud si v zápětí uvědomí své provinění a požádá Boha za odpuštění, potom de facto tato nadávka obrátila jeho zrak k Bohu a tedy měla ten nejlepší dopad, jaký mohla mít, čili již ve své podstatě není hříšnou, protože dotyčného od nebe neoddálila, ale naopak jej přiměla k modlitbě a tedy jej k Bohu přiblížila. Samozřejmě již nemusím podotýkat, že dříve nebo později se takovýto člověk od klení odvrátí, pokud jsou jeho následné modlitby a lítost skutečně upřímné.

Měli bychom tedy rozlišovat dvě věci. Tou první je chování, a tou druhou jsou postoje, ze kterých naše činy vychází.

Čeho se vyvarovat, je stavění sebe sama do pozice, která náleží pouze Bohu a nezavrhovat druhé. Výrok: „Zhřešil´s,“ je korunován pýchou, neboť si osobuje právo, které náleží jen a jen Stvořiteli. Pokud se totiž kdo cítí schopný posuzovat hříchy druhých, staví se tím na roveň Bohu, který nám ve svém důsledku tuto pravomoc odjímá, neboť je psáno: „Nesuďte a nebudete souzeni;“ [Lk 6,37]

Otázka Božích přikázání by se dala zodpovědět dvěma krátkými větami: „Jsou nejlepší legislativou, která nám byla kdy svěřena a mají úžasný potenciál očistit naše svědomí, abychom se na věci dívali pravdivým pohledem.“ Jsou tu totiž především jako mapa, pomocí které můžeme dojít kamkoliv si zamaneme a ne (jak si spousta lidí myslí) jako řetěz poutající psa k boudě.

Pan McCabe může poznat příklad toho, co mám na mysli, v postupujícím společenském zlehčování starobylého evropského valčíku nebo tance s partnerem a jeho nahrazování tou strašnou a ponižující orientální mezihrou, jež je známa jako baletní produkce. To jest celá tresť dekadence, zatlačení pěti lidí, kteří něco dělají pro pobavení, jednou osobou, která to dělá za peníze.

Heretikové (1948), str.159

Jistě se shodneme na tom, že balet není ve své podstatě nic špatného a že nás může povznést na duchu. Osobně sice nejsem znalcem baletu a ani si z něj nedokážu vzít to, co jeho potenciál nabízí, ale respektuji lidi, kteří k němu cítí více.

Pokud však někdo pro sledování baletu zapomíná sám tančit, potom jistě souhlasím s G. K. Chestertonem. Vždyť tancem lidé vždy vyjadřovali své pocity, a proto patří v prvé řadě lidu a ne jednotlivcům, kteří sice tančí „dokonale“, ale o to méně radostně - tedy tak, jak se správně tančit má. Nejhorším dopadem těchto „profesionálních“ produkcí jsou potom názory: „Netančím, protože to neumím.“ Tento postoj by se dal označit za herezi vůči tancování, neboť pokud někdo umí tančit a měl by mít právo učit tancovat druhé, pak je to šťastný a veselý člověk, neboť ten nejradostnější člověk tančí nejsprávněji ze všech.

Nepochybně je velmi běžnou frází moderního intelektualismu tvrzení, že mravnost jedné doby se naprosto liší od mravnosti jiné doby. A jako mnoho jiných frází moderního intelektualismu, neznamená doslovně vůbec nic. Je-li ta dvojí mravnost naprosto odlišná, jak je můžeme obě nazývat mravností? Je to, jako kdyby někdo řekl: „Velbloudi se na různých místech naprosto liší; někteří mají šest noh, jiní žádné, někteří mají šupiny, někteří mají peří, někteří mají rohy, jiní křídla, někteří jsou zelení, jiní jsou trojúhelníkoví. Není nic, co by měli společného.“ Obyčejný rozumný člověk by odpověděl: „Co vás tedy ponouká k tomu, abyste je všechny nazýval velbloudy? Co rozumíte velbloudem? Jak poznáte velblouda, když nějakého uvidíte?“

Heretikové (1948), str.163

Slovo „mravnost“ můžeme v tomto případě s klidným svědomím nahradit slovem „morálka“, jak se dá též přeložit originální „morality“.

O morálce jsem psal již dříve a nyní přišel čas, abychom tento pojem vymezili přesněji, a potom na něm dále stavěli. Morálka nám určuje, které věci jsou objektivně správné a které jsou objektivně špatné, a potom nám říká, abychom ty špatné nečinili. Čili ten, kdo se neproviní proti těmto standardům, může být označen za člověka s pevnou morálkou.

Pokud se na morálku podíváme v tomto světle, zjistíme, že by neměla být něčím výjimečným, ale měla by být jedním z fundamentů osobnosti každého člověka. Velmi důležité pro správný přístup a orientaci v morálce je uvědomit si, že nijak nesouvisí s legislativou nebo běžným územ (čímž se míní pohled

na správnost věcí očima veřejnosti)! Morálka daleko více souvisí s naším svědomím, než s uvedenými dvěma věcmi. To ji ovšem staví do nepříliš záviděníhodné pozice, protože svědomí člověka může být více či méně zdeformováno. A právě proto má tak velký význam kodex Starého zákona nazvaný Desatero Božích přikázání. Prakticky jde o jakýsi soupis nejpodstatnějších pravd, s nimiž bychom měli denně konfrontovat náš pohled na věci, abychom se ujistili, že se neodchylujeme od morálních zásad, které jsou správné, pravdivé a trvalé.

Bohužel se často stává, že lidé hovoří o morálce, ale přitom ve skutečnosti míní jakýsi názorový patvar, který vzniká z průměrného postoje společnosti vůči věcem okolo. Jenže je třeba si uvědomit, že my nejsme ti, kdo by měl s konečnou platností stanovovat, co je správné a co není, neboť by to ústilo v pravdu subjektivní a ne objektivní, která by byla plnohodnotná pro všechny.

Proto také píše G. K. Chesterton o morálce jako o pojmu nekompromisním a neoddiskutovatelném, vzhledem k její pravé povaze. Morálka by se dala trochu nepřesně, ale blíže pravdě nežli to, jak se v dnešní době chápe, popsat jako nejvyšší stupeň ohleduplnosti. Tento pohled by spočíval v upřímné snaze vidět věci očima druhých a v odmítání jednat jakkoli, co by komukoli ublížilo (ať fyzicky, citově či jinak).

Morálka není názor. Je jasně vymezena. Neměla by být vůbec zbarvena našimi pocity nebo dojmy, ba naopak! Naše pocity nemají co dělat v oblasti vymezení morálky. To morálka by měla zušlechťovat naše cítění!

Pokud se podíváme na dnešní dobu rozumným pohledem, nabudeme s největší pravděpodobností pocity sklíčenosti. Například nevázanost v sexuální oblasti nabývá rozměrů, kterých neměla nikdy dosáhnout. Nejde jen o to, že by měla být tato věc záležitostí posvátnou a krásnou a namísto toho se z ní dělá laciná estráda pro zvířata, ale zasahuje tak hluboko do naší pudové oblasti, že je prakticky nemožné, aby se nevázanost v tomto směru neodrazila ve věcech, nad nimiž bychom neměli nikdy ztrácet kontrolu. A to už vůbec nemluvím o tom, že čím více povolujeme uzdu naší pudovosti, čili věcem ryze živočišného ražení, tím více ztrácíme na své lidskosti a vznešenosti.

Jediné, co má sílu pozvednout morálku zpět tam, kam patří, je charakter.

Charakter je v mnohém morálce podobný, ale namísto toho, aby zakazoval činit věci špatné, nabádá nás konat věci správné. Opět se může opřít o ideály morálky, ale oproti ní doslova mění neřesti ve ctnosti. Víme-li, co je správné a děláme-li to, potom jsme lidmi s charakterem. Jak by měla být morálka základem osobnosti všech normálních lidí, tak by měl být charakter základem osobnosti všech výjimečných lidí. Obojí se projevuje v jednání a skutcích.

Není morálky, která by nebyla jasně daná a zřetelná. Jsou jen slepí lidé. Klíčem tedy není vymýšlení morálních hodnot, ale pročištění zraku.

Vskutku, pravda je, že tu nešlo ani tak o Whistlerovy jednotlivé slabosti jako o základní vnitřní slabost Whistlerovu. Byl jedním z těch lidí, kteří vždycky žijí přiměřeně svému citovému důchodu, kteří jsou vždycky úpravní a plni marnivosti. Proto neměl žádnou sílu v záloze; proto mu chyběla vlídnost, dobrosrdečnost; nikdy nezapomínal na sebe; jeho celý život, abychom užili jeho vlastního výrazu, byl předem uspořádán. Oddával se „umění žíti" — což je žalostný vrtoch. Slovem, byl velkým umělcem; rozhodně však nebyl velkým člověkem.

Heretikové (1948), str.166

Někteří (zvlášť mladí) lidé vyznávají heslo: „Život je od toho, aby se žil. Užij si tedy, dokud můžeš!" Do určité míry je tento názor v pořádku, a to u lidí každého věku. Ale život by se neměl žít se záměrem vyzískat maximum z chvíle, která je právě aktuální, bez ohledu na následky našeho jednání a bez cíle před námi. Natož potom žít život, protože se má žít. Správně bychom měli žít život proto, že ho žijeme. Hraji na hudební nástroj, protože mám rád hudbu a naplňuje mě být jejím původcem. A tím, že hraji, žiji. Lyžuji, protože mám rád rychlost a sníh. A tím, že lyžuji, prožívám svůj život. Chodím do kina, protože se rád dívám na filmy a tím, že je sleduji si užívám svého života. Tyto postoje jsou správné. Špatné je však přemýšlet, jak naplnit svůj život a říct si: „Ještě jsem nikdy nelyžoval a měl bych to zkusit, abych si odškrtl na seznamu věcí, které musím udělat (aby byl můj život plnohodnotný), další položku.

Život je od toho, abychom ho žili nejplnohodnotněji, jak jen můžeme a ne proto, abychom se soustředili na jeho prožívání.

Prožíváme ho tím, že ho žijeme, ale nežijeme tím, že svůj život prožíváme. A to je myslím potřeba si uvědomit.

Pro duchy opravdu veliké jsou věci, v nichž se lidé shodují, tak nezměrně důležitější než věci, v nichž se různí, že tyto druhé prakticky mizí. Mají v sobě tolik starodávného humoru, že strpí i debaty o rozdílu mezi klobouky dvou lidí, kteří se oba zrodili z ženy, nebo mezi jemnými odstíny kultury dvou lidí, kteří oba musejí zemřít. Veliký člověk prvního řádu se staví na roveň druhým lidem, jako Shakespeare. Veliký člověk druhého řádu je na kolenou před druhými lidmi, jako Whitman. Veliký člověk třetího řádu je povýšen nad druhé lidi, jako Whistler.

Heretikové (1948), str.171

A co my? Hledáme rozdílné namísto sjednocení jako většina lidí? A nebo jsme výjimeční a více naši pozornost poutají věci, které jsou nám společné a tudíž nás s ostatními spojují?

Spousta lidí se ohlíží na rozdíly, které jim dávají pomyslnou moc získat převahu. Jednoduše, na základě nich, mají tendenci sama sebe povyšovat nebo nesmyslně ponižovat. Každý z nás byl stvořen jako originál, a proto je trochu nesmyslné srovnávat se s ostatními. Je to, jako byste vzali jablko a chtěli je srovnat s Mercedesem. Vždyť je to absurdní! Ale zdá se, že to vůbec nevadí mnoha lidem, kteří bilancují tímto způsobem každý den. Pýcha je tím, co hledá rozdíly, ale láska hledá společné základy, na nichž může postavit mosty přátelství.

Používané symboly jsou ve většině případů symboly, jež náleží k prvotní lidské poesii. Nejzuřivější protivníci křesťanského ceremoniálu musejí připustit, že kdyby katolicismus nebyl zavedl chléb a víno, byl by to velmi pravděpodobně zavedl někdo jiný. Každý člověk s básnickým instinktem uzná, že obyčejnému lidskému instinktu symbolizuje chléb něco, co se nedá snadno znázornit jiným symbolem; že pro obyčejný lidský instinkt víno je symbolem něčeho, co se nedá snadno vyjádřit jiným symbolem. Ale bílé kravaty k večernímu obleku jsou obřadné a nic jiného než obřadné.

Heretikové (1948), str.171

Je rozdíl, používat věci jen tak pro efekt a nebo jako symboly, které mají vyjádřit něco podstatného.

G. K. Chesterton hovoří o bílých kravatách k večerním oblekům. Vezmu si teď za příklad jinou věc, která může symbolizovat jak povrchnost, tak hloubku a sice kříž. Někdo nosí tento předmět na krku a skutečně není ničím jiným, než předmětem (v očích svého nositele). Je to prostě šperk, kterým chce jeho majitel upoutat pozornost. Problém však není to, že chce upoutat soustředěnost, ale to, k čemu ji chce upoutat. V daném případu k sobě samotnému.

Někdo jiný nosí ten samý kříž, jenomže tím nechce zapůsobit na druhé (toto nošení tedy nepramení z jeho povrchnosti), ale chce upoutat pozornost ke Kristu a ukázat na hloubku, kterou s sebou Kristův kříž nese. Jediné, co demonstruje tento přívěšek v tomto případě je přesvědčení svého nositele.

Snad jediným opravdu špatným důvodem, proč nosit kříž, je nosit jej jako šperk.

Nejnebezpečnější ideál ze všech je ideál, který vypadá trochu prakticky. Je nesnadné dosáhnout vysokého ideálu; a tudíž je skoro nemožné namluvit si, že jsme ho dosáhli. Je však snadné dosáhnout přízemního ideálu; a tudíž je snadné namluvit si, že jsme ho dosáhli, aniž jsme ve skutečnosti něco takového udělali.

Heretikové (1948), str.175

Stanovujme si vznešené cíle. Jen takové s sebou nesou trvalou hodnotu, která pramení z neustálého kráčení vpřed, k našim ideálům. Slyšel jsem rčení, které stojí za to uvést: „Člověk by měl mít hlavu v oblacích a nohy na zemi.“

Demokracie není lidumilnost; není to ani altruismus nebo sociální reforma. Demokracie není založena na soucitu s obyčejným člověkem; demokracie je založena na úctě k obyčejnému člověku, nebo chcete-li, dokonce na strachu z obyčejného člověka. Nezastává se člověka proto, že člověk je tak ubohý, nýbrž proto, že člověk je tak vznešený.

Heretikové (1948), str.186

Myslím si, že je to výborný popis toho, co demokracie je a co není.

Jsme vždycky ochotni udělat světce nebo proroka ze vzdělaného muže, který navštěvuje chatrče a dává vlídné rady nevzdělaným lidem. Ale středověká idea světce nebo proroka byla něco docela jiného. Středověký světec nebo prorok byl nevzdělaný člověk, který vcházel do paláců, aby dával vlídné malé rady vzdělaným lidem. Staří tyranové měli dost drzosti, aby obírali chudé, ale neměli tolik drzosti, aby jim dělali kázání. Byl to šlechtic, kdo utiskoval chudinu; ale byla to chudina, která napomínala šlechtice.

Heretikové (1948), str.191

Stojí jistě za to, zamyslet se alespoň občas nad uvedeným citátem a to z několika stran. Jednak, zdali nejsme sami tak drzí, abychom jiným ubírali energii (v jakékoli podobě) a ještě jim dělali kázání (jak píše autor), a pak také nad tím, zda-li je naše pokora natolik velká, abychom byli ochotni přijmout rady od někoho, na nějž se (ať právem či neprávem) můžeme dívat shora.

Protože naslouchat lidem otevřeně a s přesvědčením, že nás může obohatit svými myšlenkami každý, chce velkou dávku moudrosti.

U nás si vládnoucí třída stále říká: „Jaké zákony uděláme?“ V čistě demokratickém státě by si stále říkala: „Jakých zákonů můžeme poslouchat?“ Čistě demokratický stát snad vůbec nikdy neexistoval. Ale i feudální věky byly v praxi natolik demokratické, že každý feudální potentát věděl, že každý zákon, jejž snad zavedl, postihne se vší pravděpodobností i jeho. Mohl mu být uříznut jeho pernatý chochol, protože odporoval zákonu proti přepychu. Mohla mu být uříznuta hlava za velezradu. Moderní zákony však jsou vždycky zákony zavedené k tomu, aby postihovaly ovládanou třídu, nikoli však třídu vládnoucí.

Heretikové (1948), str.191

Svým způsobem tento citát zrcadlí stále aktuální pravdu. Bylo by moudré zamyslet se nad tím, jak my sami měříme sobě a ostatním (zda je naše míra stejná pro všechny).

Člověk, který by dovedl opravdu vyjádřit radosti chudých, by byl také člověkem, který by je dovedl sdílet. Zkrátka, tyto knihy nejsou záznamy o psychologii chudoby. Jsou to záznamy o psychologii bohatství a kultury ve styku s chudobou. Nejsou popisem skutečného stavu příbytků chudiny. Jsou jen velmi temným a hrozným popisem stavu lidí, kteří navštěvují příbytky chudiny.

Heretikové (1948), str.195

Na mušku si v tomto případě G. K. Chesterton bere „realistické spisovatele“, kteří psali o chudých, ale nikdy se k těmto lidem nepřiblížili natolik, aby o nich mohli psát skutečně „reálně“.

I dnes si spousta lidí hraje na znalce čehokoli. Ve skutečnosti jsou však jejich myšlenky pouhým odrazem jejich předsudků a jediné, co jimi dokazují, je vlastní povrchnost. Vidí, ale nic nepoznávají, slyší, ale nic nechápou. Tváří se však, jakoby byli zcela nad věcí a takříkajíc spolkli všechnu moudrost světa. Nejde jim totiž o skutečné pochopení, k němuž se váže pokora a určitá bázeň, ale jde jim spíše o jakési „myšlenkové alibi“, které by se dalo popsat jako nafouknutí sama sebe proto, aby nebyli přehlíženi oni nebo jejich názory (což pro ně musí být pravděpodobně - vzhledem k tomu, jak se věci opravdu mají - dosti častá a bolestná zkušenost). Či snad mají strach z podceňování jejich moudrosti stran druhých? Kdo ví...?

Tuším, že kdosi vytýkal Matthewu Arnoldovi, že se stává dogmatickým jako Carlyle. Odpověděl: „To je možná pravda, ale přehlížíte zřejmý rozdíl. Já jsem dogmatický a mám pravdu, Carlyle je dogmatický a nemá pravdu.“ Silný humor této poznámky by nám neměl zakrývat její trvalou vážnost a rozumnost; žádný člověk by neměl vůbec psát nebo i mluvit, jestliže si nemyslí, že má pravdu a že ten druhý se mýlí.

Heretikové (1948), str.199

Ano, souhlasím s posledními dvěma řádky, ale pod dvěma podmínkami. Zaprvé je to: ohromná dávka otevřenosti, potřebná k tomu, abychom přijímali i nadále názory druhých a zadruhé: pokora ve stejné míře, abychom dokázali přiznat vlastní chyby a omyly (pokud jsme se nějakých dopustili) a změnit náš názor (to poté samozřejmě učiníme jen tehdy, pokud jsme skutečně inteligentní).

Je vskutku jedna třída moderních spisovatelů a myslitelů, kterou nelze v této otázce pominout, třebaže zde není místa pro podrobný výklad o nich, který by stejně, to třeba přiznat, záležel hlavně ve spílání. Míním lidi, kteří se přenášejí přes všechny tyto propasti a smiřují všechny tyto boje mluvením o „aspektech pravdy“, kteří říkají, že Kiplingovo umění představuje jeden aspekt pravdy a umění Williama Watsona jiný, umění pana Bernarda Shawa jeden aspekt pravdy a umění pana Cunninghama Grahama jiný, umění pana H. G. Wellse jeden aspekt a umění řekněme pana Coventry Patmora jiný. Řeknu zde jen tolik, že se mi to zdá vytáčkou, která nemá ani tolik citu, aby se důmyslně zamaskovala slovy. Říkáme-li, že jistá věc je aspektem pravdy, děláme si zřejmě nárok, že víme, co je pravda; zrovna tak jako mluvíme-li o zadní noze psa, osobíme si, že víme, co je to pes. Na neštěstí filosof, který mluví o aspektech pravdy, se obyčejně také ptá: „Co je pravda?“ Často dokonce popírá existenci pravdy nebo říká, že lidský rozum je neschopen ji pojmout. Jak potom může poznávat její aspekty?

Heretikové (1948), str.203

Dalo by se říct, že těmito narážkami na „pravdu“ G. K. Chesterton zaštiťuje do určité míry své vlastní názory. Hovoří o pravdě spíše jako o přesvědčení nežli o faktu, kterým by pravda měla být, má-li být skutečně pravdivá.

Ony „aspekty pravdy“ mu - zdá se - vadí, protože svým způsobem podrývají autoritu jakéhokoli díla, které staví do pozice relativní pravdivosti. Samozřejmě, že jako autorovi knihy s filosofickými náměty, které chci čtenářům vštípit, by mi podobné myšlenkové rebelantství také nebylo dvakrát po chuti, ale sám bych své dílo do

světla „absolutní pravdy“ asi nepostavil. Zdálo by se mi to totiž přinejmenším nepokorné (pokud bych vyšel jen z faktu, že žádný člověk není neomylný). Přesvědčení tedy uznávám, neomylnost nikoli. Docela lituji toho, že pan Chesterton není ještě na živu a při vší myšlenkové síle, protože bych s ním tuto problematiku docela rád probral osobně. Souhlasím s většinou autorových myšlenek, ale najdou se místa, se kterými nesouhlasím (minimálně v jejich nepřesném podání). Najdou se i slova, nad nimiž mi zůstává rozum stát; jak je vůbec mohl G. K. Chesterton použít? Nejde sice o věci, které by byly příliš časté, ale o to mohou být zásadnější v celkovém vyznění autorových děl a to především z pohledu na principy a zásady, které zastával.

5.3 Příběhy otce Browna

V bodě 4.3 jsem psal o filosofických úvahách G. K. Chestertona v Příbězích otce Browna. Nechci je již komentovat, ale uvádím pár z nich pro bližší představu toho, jaké myšlenky mám na mysli a jak byly do detektivních příběhů zakomponovány. Pro bližší určení jsou zvýrazněny podtržením.

„Tak co?“ křikl Cray se zuřivým pohledem. „Taky si myslíte, jako všichni ostatní, že jsem blázen?“
Uvažoval jsem o tom,“ odvětil mužíček vyrovnaně, „a kloním se k názoru, že blázen nejste.“
„Jak to myslíte?“ vyštěkl Cray notně divoce.
“Skuteční blázni,“ vykládal otec Brown, „si ve své nenormálnosti libují. Nikdy proti ní nebojují. A vy se snažíte najít stopy po tom lupiči, přestože tu žádné nejsou. Vy se bouříte. Chcete to, co žádný blázen jakživ nechce.“
“A to?“
“Chcete důkaz, ze nemáte pravdu,“ řekl Brown.

Příběhy otce Browna (1960), str.101 /Salát plukovníka Craye/

Přesto při pohledu na jeho skvostný bělostný plnovous, cherubínskou tvář a lesknoucí se brýle, jak se objevovaly na nesčetných večírcích a shromážděních, bylo jaksi zatěžko uvěřit, že tento člověk představoval kdysi zjev tak chorobný, jako je kořalečník nebo kalvinista.

Příběhy otce Browna (1960), str.180 /Tři vražedné nástroje/

„Kdybych já někdy někoho zabil," dodal naivně, „tak asi nějakého optimistu."
"Pročpak?" zvolal pobaveně Merton. „Myslíte, že lidé nemají rádi veselost?"
"Lidé mají rádi častý smích," odpověděl otec Brown, „ale myslím, že nemají rádi ustavičný úsměv. Veselost bez hrozné nálady jde hrozně na nervy."

Příběhy otce Browna (1960), str.185 /Tři vražedné nástroje/

„Moderní politikové jsou z dobré poloviny boháči, kteří vydírají lid. Váš dojem, že je to nesmysl, vyrůstá ze dvou představ, které jsou obě nesmyslné. Ta první je, že boháči nechtějí být ještě bohatší, a druhá, že vydírat se dají jen peníze..."

Příběhy otce Browna (1960), str.251 /Zmizení Artura Vaudreyho/

„...vědec se nesnaží nic dokázat. Ten se snaží zjistit, co se dokáže dokázat samo."

Příběhy otce Browna (1960), str.287 /Zhoubná kniha/

Poslední obranná linie myšlení

Tento podivný název závěrečné kapitoly jsem zvolil zcela záměrně.

Přemýšleli jste někdy o tom, jaké jsou jedy, které mohou otrávit naše myšlenky a naše myšlení? Jedním z nejhorších jedů pro naši mysl je přesvědčení, že jsme obeznámeni... Pokud si myslíme, že jsme obeznámeni s nějakou problematikou do míry, která nás uspokojuje nebo významně (byť jen domněle) staví nad ostatní, uzavíráme se danému směru a přestáváme z něj přijímat zcela (nebo minimálně zčásti) další informace.

A právě zde se rozprostírá poslední obranná linie myšlení. Pokud ta padne, upadáme i my, a proto bychom si měli vždy udržovat záměrně otevřený postoj a přijímat informace s přihlédnutím na naše zkušenosti, ale bez předsudků. Mnohdy nejde ani tak o to, co se k nám dostává, ale o to, jak se k tomu postavíme. Největší politování si snad zaslouží člověk, který se podívá na knihu a aniž by ji otevřel, řekne: „tohle znám.“ Moudrý je ten myslitel, který se před zaujetím svých stanovisek nad věcmi skutečně zamyslí a používá svůj rozum k tomu, aby pomáhal ostatním. Hlupák je ten, kdo svůj intelekt používá k tomu, aby na ostatní zapůsobil.

Literatura a zdroje

Bible; Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. 6. přepracované vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1995. 1291 s. ISBN 80-85810-08-5

Chesterton, Gilbert Keith. *Autobiography*. Thirsk: House of Stratus, 2001. 228 s. ISBN 1-84232-983-9

Chesterton, Gilbert Keith. *Příběhy otce Browna*. Praha: SNKLHU, 1960. 335 s.

Chesterton, Gilbert Keith. *Orthodoxy*. London: Hodder & Stoughton Religious, 1999. 240 s. ISBN 0-340-74638-6

Chesterton, Gilbert Keith. *Ortodoxie*. 2. vydání. Praha: Akademie věd České republiky, 2000. 152 s. ISBN 80-200-0807-1

Chesterton, Gilbert Keith. *Heretics*. Thirsk: House of Stratus, 2001. 133 s. ISBN 1-84232-989-8

Chesterton, Gilbert Keith. *Heretikové*. Praha: Julius Albert, 1948. 211 s.

http://www.aleph.muni.cz/F

http://www.ckk.cz:8080/cat-h/record?kpwid=1,15108

http://detektivky.bestfoto.info/modules.php?name=News&file=article&sid=56

http://www.dur.ac.uk/martin.ward/gkc/

http://www.gilbertmagazine.com/

http://www.infoplease.com/ce6/people/A0811738.html

http://www.kirjasto.sci.fi/gkchest.htm

http://www.kjm.cz/

http://www.knihovna.oslavany-mesto.cz/katalog/clslacz.htm

http://www.knihovna.slapanice.cz/clslacz.htm

http://www.mlp.cz

http://www.online-literature.com/chesterton/

http://www.slovnik-cizich-slov.abz.cz/

Resumé

Diplomová práce se zaměřuje na faktografické údaje o G. K. Chestertonovi, spisovateli z první poloviny 20. století, překlady jeho děl a rozbor některých jeho úvah a myšlenek. Hlavní důraz je přitom kladen na duševní obohacení čtenáře prostřednictvím autorových pohledů na dílo a filosofii spisovatele.

Summary

This dissertation is focused on factographical particulars of G. K. Chesterton, writer of the first part of 20th century, trnaslations of his writings and analyse of some his contemplations and thoughts. The main emphasis is placed on mental enrichment of reader through author´s sights on work and philosophy of the writer.

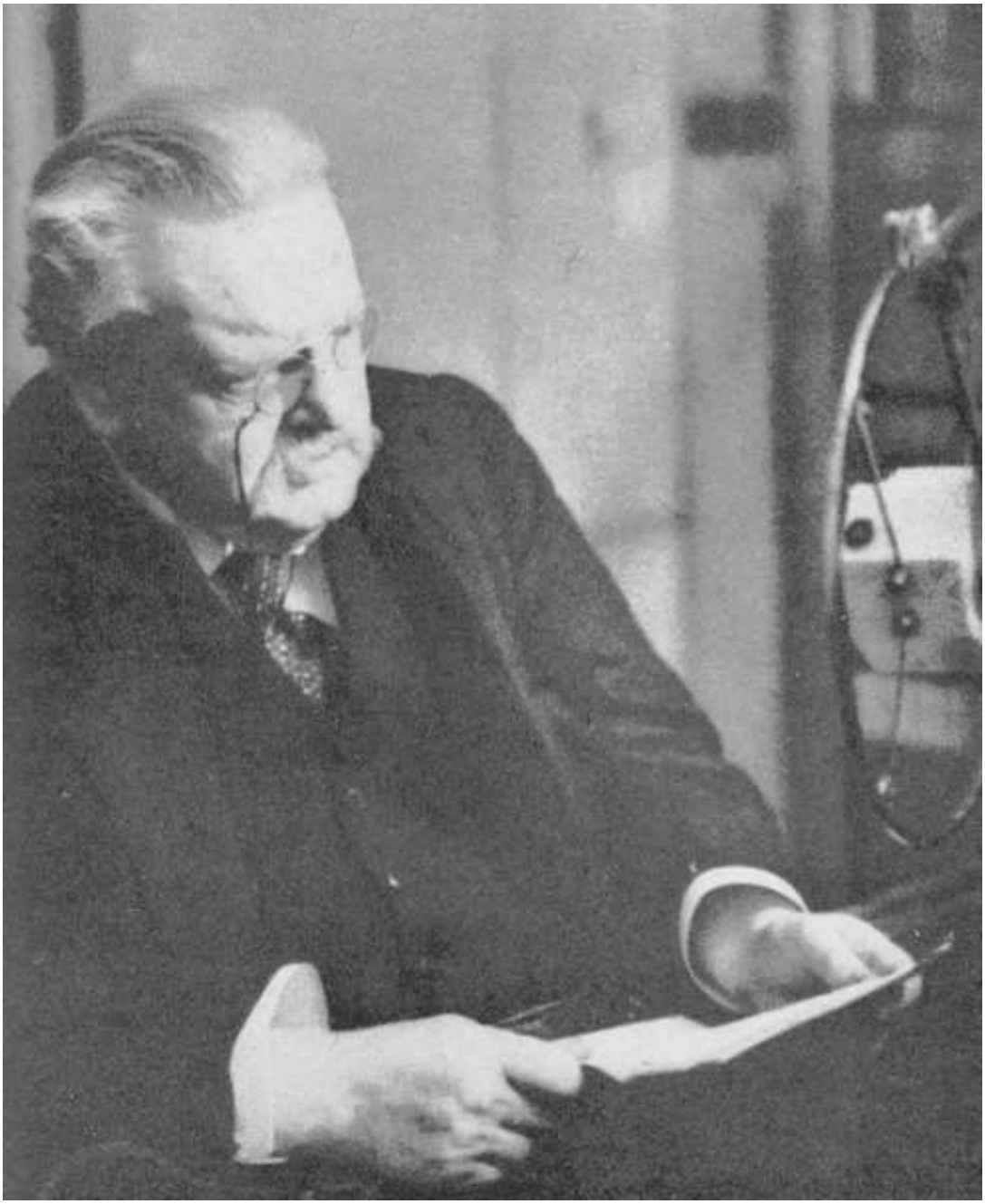

G. K. Chesterton

G. K. Chesterton s manželkou Frances